

רבקה כהן

הצלחתי לקרוא

הקניית הקריאה והכתיבה בשיטה ייחודית

מדריך למורה

רuchim

פרויקטים חינוכיים בע"מ

מדריך למורה כללי..... 35-5

ערכת עזרים למורה ולתלמיד..... 115-1

א. תנועת הקמץ והפתח..... 3

ב. תנועת החיריק..... 18

ג. צלילים סוגרים..... 31

ד. תנועות הסגול, הצירה והשווא נע..... 49

ה. תנועת החולם..... 60

ו. תנועות השורוק והקבוץ..... 71

ז. מבדק מסכם לכל התנועות..... 83

תוכן העניינים

4	1. הקדמה
4	2. מידע על השיטה "הצלחתי לקרוא"
5	א. אימון ביצירת פונמות (יצרן הפונמות)
9	ב. הכרת אוצר מילים ומשפטים (מנתח המילים)
13	ג. שטף קריאה/הבנת הנקרא וטיפוח הלשון (הגלאי האוטומטי)
20	3. מוכנות לקראת קריאה בחוברות
23	4. מוכנות לכתיבה
27	5. אופן העבודה בחוברות
34	6. מפתח לעיבוד נושא מרכז

1. הקדמה

בשתי החוברות "הצלחתי לקרוא" מוצגת שיטה פונטית-סינתטית להקניית הקריאה והכתיבה, אשר צמחה תוך כדי עיון, הסתכלות, התנסות וחיפוש דרכי הוראה ואמצעי עזר המתאימים לאוכלוסייה של ילדים בחינוך המיוחד. התוצאה היא שיטת לימוד קלה, פשוטה, בהירה המאפשרת לילדים לרכוש בקלות את אבני היסוד של הקריאה. יש בה חמישה תומכי זיכרון ועקרונות, חוקים וכללים הייחודיים לה. השיטה אינה שיטת לימוד סטנדרטית, אלא יצירה של שיטה חדשה להוראת הקריאה. בניסיונות שנערכו עם השיטה בבתי-ספר לחינוך רגיל, התברר שהשיטה טובה לכלל הילדים. תהליך הכישרון הקריאה אצל הילדים התקינים והמתקשים בקריאה היה מהיר ויעיל. הצלחת התלמידים והרצון לבקש להעניק מניסיוני למורות ולילדים רבים אחרים הניעו אותי לכתוב את החוברות.

2. מידע על השיטה "הצלחתי לקרוא"

מה מייחד את "הצלחתי לקרוא"?

יש לשיטה בסיס תיאורטי המסתמך על סיפרה של ד"ר סאלי שייביץ מאוניברסיטת ייל שבארצות הברית (Shaywitz, S. (2003) Overcoming Dyslexia).

במחקרה האחרונים זוהו שלושה אזורים בחלק השמאלי של המוח, שמשחקים תפקידים עיקריים בקריאה: יצרן הפונמות, מנתח מילים ו"גלאי אוטומטי".

יצרן הפונמות מסייע לאדם לומר את הצלילים ועושה עיבוד ראשוני של הפונמות המצויות במילה.

מנתח המילים מנתח את המילה באופן יסודי יותר, בונה את ההברות ומחבר אותן למילה.

"הגלאי האוטומטי" בונה מאגר מילים המאפשר לקורא לזהות מילים מוכרות ממבט ראשון.

כאשר מרבים לחזור ולשנן צלילים ומילים "הגלאי האוטומטי" נהיה פעיל יותר ויותר.

עם הגברת הרהיטות בקריאה, עובר הדגש יותר ויותר לגלאי האוטומטי שנהיה פעיל ודומיננטי בתהליך

הקריאה. בסופו של דבר הקריאה הופכת לפעילות שלא דורשת מאמץ.

בשיטתי נכללים שלושת האלמנטים לעיל. הם מיושמים לפי הסדר הבא:

א. אימון במודעות פונולוגית (יצרן הפונמות)

ב. הרכבת מילים ומשפטים (מנתח המילים)

ג. טיפוח הבנת הנקרא ושטף קריאה (הגלאי האוטומטי)

ישום השיטה

כדי לרכוש את מיומנות הקריאה על התלמיד להכיר חוקים וכללים אורתוגרפיים ופונולוגיים שאינם ניתנים

לניחוש אלא מצריכים הסבר. למשל, מהו צליל פותח, מהו צליל סוגר, ממה מורכב המבנה הצורני של

האות, מהי מילה או תנועה וכדומה.

אם התלמיד הבין את עקרונות השיטה (את החוקים והכללים שלה) הוא יגיע לקריאה בכוחות עצמו. לצורך זה אני נוטה להמליץ על השיטה הפונטית-סינתטית. נקודת המוצא של הגישה הפונטית-סינתטית היא מרכיבי המילה. פונטי – שיטת כתיב של המילים באופן שכל אות שבכתב מתאימה להגה (פונמה) מיוחד שבדיבור. סינתטית – כל מילה היא צירוף של הגאים שונים (פונמות). הרכבת מילה תעשה מהברות פתוחות וסגורות או מהברה פתוחה חדשה ומהברות ידועות. מהלומד נדרשת יכולת לשלב שני תפקודים: הבחנה שמיעתית (מודעות פונולוגית) וזכירה חזותית (זיהוי ופענוח סמלים, סימנים וקודים פונטיים מוסכמים: אותיות, תנועות וכד'). לצורך זה יסייעו לו בתהליך הלמידה בחוברות, חמישה תומכי זיכרון והתייחסות ספציפית לכל הגורמים האחרים שיש להם חלק בתהליך הקריאה: כתיבה, משמעות הקריאה, עניין, תכנים הלקוחים מעולמו הקרוב של הילד, קריאת מילים על סמך הקשר לנושא וכד'.

א. אימון ביצירת פונמות (יצרן הפונמות)

את השבוע הראשון ללימודים נחלק לשני שלבים:

1. הכרת האותיות

בשיטה זו כתיבת אותיות האלף-בית מקדימה את הקריאה. לא מומלץ להקנות, בעת ובעונה אחת, שתי מיומנויות שונות למרות הקשר ביניהן. בשנים האחרונות לימוד הכתיבה נעשה כבר בגני הילדים. תחילה נתייחס למבנה הצורני של האות בכתב המרובע בשל צורתה הגיאומטרית של האות. התלמידים מתאמנים בסרטוט קווים ישרים, וברישום צורות של ריבוע, משולש ועיגול. התלמידים לומדים כיצד הצורות נהפכות לאותיות. למשל, הריבוע נהפך ל"ה, המשולש נהפך ל"מ, העיגול נהפך ל"ס. בתהליך הכתיבה נלמדים מושגים של: רצף, כיון, סדר, מושגי מרחב ושמות האותיות (חזרה על הנלמד בגן הילדים). בשעת הפעילות המורה בודקת אם התלמידים שהגיעו מהגן כותבים את האותיות בסדר הנכון (ראה מוכנות לכתיבה) והאם הם מחזיקים נכון את העיפרון (אחיזת חצובה).

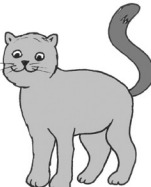
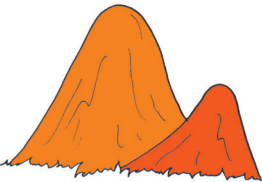
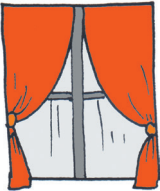

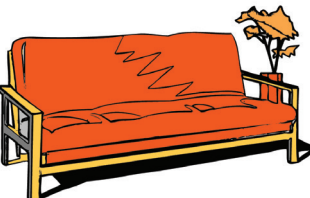

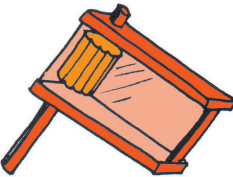
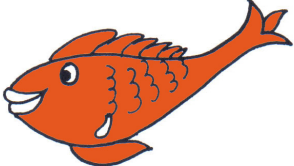

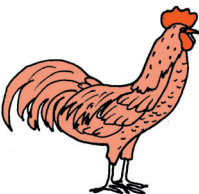

2. הכרת הצלילים

התלמידים מקבלים הסבר כיצד נוצר הצליל (צירוף של עיצור + תנועה) ועל משמעות הניקוד. שלב זה מתחלק לשניים:

2.א. פיתוח מודעות פונולוגית

פיתוח יכולת הלומד להיות מודע לצלילים המרכיבים את המילה בשפה הדבורה. זיהוי צליל התחלתי בשם העצם או בסופו הוא תהליך הדורש ידע של שפה ואסטרטגיות של שמיעה וחשיבה. האמון במודעות הפונולוגית יעשה ע"י הצגת התמונות מהחברות שמשולבות בצלילים: זיהוי העצם בשמו ותרגול פונולוגי: מה מתחיל ב... מה מסתיים ב... לפני הצגת התמונות נתאמן עם שמות התלמידים. שם הילד הוא הדבר הקרוב אליו ביותר. רק נתחיל לומר את תחילת שמו והשם כולו יזנק למוח.

לצורך תרגול נוסף נחלק דפי עבודה (ראו דפי אימון בדיסק הנלווה לשיטה).
 למשל, המשימה לתלמידים בדף הפעילות שלהלן היא לזהות בכל שורה מה לא שייך ולהקיפו
 בעיגול.

פיתוח מיומנות של זיהוי צלילים על פי מאפייני השוני בניהם: סימני הניקוד ומרכיבי הצליל (הבהרה פתוחה וְ והברה סגורה פֶּר) ומניפולציה במילה (הוספת צליל, החלפה, השמטת צליל וכד''). עלינו להביא את התלמידים להבנת הקשר בין השפה הכתובה לבין השפה הדבורה. לצורך זה יקבלו הסבר כיצד נוצר הצליל (מאין הגיע, למשל, הפתח ב־ת), על אופן הגייתו, ומקומו במילה. על התלמידים לזהות את הצליל המבוקש ללא קשר למקומו בתוך המילה או לצירוף שבו הוא נמצא. שלב זה יעשה במקביל להוראת הקריאה.

המתחילים בלימוד הקריאה חייבים ללמוד את זיהוי העיצורים והתנועות ואת הקשר וההפרדה ביניהם. הלימוד הזה מצריך מאמץ.

לפיכך, פותחו למטרה זו כמה אמצעי עזר:

1. תמונות משולבות עם צלילים פותחים

לכל צליל פותח הוצמדה תמונה. הצמדת תמונה ממקדת וממיינת את הזיכרון. הצצה בתמונה מזכירה את היגוי הצליל. שיטה זו מפתחת זיכרון של צלילים בדרך חזותית. התלמידים מצלמים את הצליל בו התמונה המשולבת כמקשה אחת.

בניסיון לזהות את הצליל, הדגם של הצליל בתוך התמונה מזנק למוח והתלמיד סורק את המידע הדרוש לו (זיהוי הצליל ואופן הגייתו). הדגם ממקד וממיינ את הזיכרון.

בחוברות מאה ושלושים צלילים המשולבים בתמונות. הצלילים האלה משמשים קודים לשמות עצם. נעזר בהם בלימוד כתיב נכון. למשל, בשעת הכתבה של המילה "תחנה" נאמר לתלמיד שהחליף את התו בטית, ש"תחנה" כותבים בת של תפוח ולא בט של טבעת. שייכות הצליל לתמונה (השימוש בקוד) נקלט טוב יותר בזיכרון המילולי מאשר נאמר "כתוב תחנה בתו".

לאחר שהתלמיד הבין את משמעות האיור ולאחר שלמד להתאים צליל הברה ראשונה של המילה לתמונה הוא, מכאן ואילך, ילמד לקרוא בכוחות עצמו (ייעזר בצליל המאויר).

תמונות מייצגות מילים עבור צלילים סוגרים (ראה ערכה של צלילים סוגרים בדיסק הנלווה לחוברות).

סָבָא, בָּא, אָמָא, בָּרִיא

ח של חלון, ך של רעשן, ן של נעל, ך של הר הם אבני היסוד של השיטה (עמ' 3 א). במהלך הלמידה מצטרפים אליהם, לפי סדר הופעתם בחוברת, צלילים נוספים המשולבים בתמונות. התמונות לא נבחרו באקראי. לכל אחת מהן יש חלק במבנה השיטה. למשל, הצליל הראשון שנלמד הוא ך של חלון. ך נבחר בגלל המשותף לו ולריבוע (ה־ח הוא ריבוע שאינו שלם) גם שאר האותיות ר, ה, ק, ת, נגזרו מהריבוע (ראה מוכנות לכתיבה).

ועוד, היות והחלון נמצא בכל חדר נוח להתחיל איתו פיתוח מודעות פונולוגית עם שמות עצם ואת הנושא "בבית". ל־ח יש גם שייכות לשם חנה. לאחר ך נלמד ך, ן, ו – ה מהן נרכיב שני שמות שיצטרפו לתרגיל זיהוי שמות התלמידים בכיתה (חנה ורם).

לפי הגישה הפונטית-סינתטית מרכיבים מילים מצלילים ידועים. כלומר, אל ה־ח נצרף ן ועיצור ה ונקבל "חנה" (ידיה של חנה פרוסות לצדדים, פיה פעור, דוגמה לצליל סוגר עם ה' בסוף המילה). אל ך נצרף מם סופית (הריבוע) ונקבל "רם" (ידיו של רם צמודות לגופו, פיו סגור, דוגמה לצליל סוגר עם ם' בסוף המילה). נחפש ן, ך, ך בשמות הילדים.

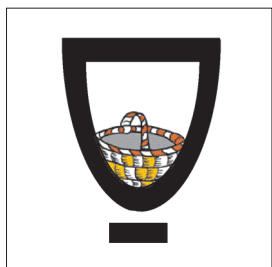
דוגמה נוספת עם ן של מגן דוד. באמצעותו לומדים על המשולש וממנו נגזרות האותיות עם קווים אלכסוניים כמו ג, ט, צ, ל, א וכו'.

עם ם של סל מלמדים על העיגול. בהמשך נלמד באמצעותו את הכתב המעוגל. לעיתים לתמונת הצליל יש חלק מהותי בחיבור הטקסט. התמונה נבחרה משום שייכותה לנושא הנלמד. למשל, בנושא "בבית" כאשר מלמדים על צליל ן של בית, מצרפים אותו ל־ן ומקבלים "בנה". מלמדים על הבית ועל הבנאי.

כאשר מלמדים על ן של גג נלמד על חלקי הבית. מצרפים ך ל־ג ולעיצור ה' ומקבלים "גרה". נלמד על בני המשפחה הגרים בבית, מי גרה בבית ומדוע?

כאשר מלמדים בנושא "הניקיון" צליל ם של סירה לומדים בטקסט על רם שבנה סירה בבית ובסירה נקי. משוחחים בכיתה על מה עושים בני המשפחה בבית וכיצד הם שומרים על הניקיון. כאשר מלמדים בנושא "בשדה" צליל ן של כלב נשוחח בכיתה על תפקידו של הכלב. מדוע הוא יוצא למרעה עם סבא והכבשה. כאשר מלמדים בנושא "גן החיות" קן של קוף משוחחים על הקוף ועל הדמיון בינו לבין בן־אדם, על השונה והמשותף ביניהם.

יש מקרים שתמונות נבחרו משיקול אחר. חשוב שהעצם שנבחר לייצג את הצליל יתמזג היטב באות, כדי שיראה כמקשה אחת. למשל, ציור של סל מתמזג טוב יותר באות ס' מאשר ציור של ספה. למרות שבאחד מהטקסטים מסופר על ספה ולא על סל, נבחר הסל לייצג את הצליל ס. ציור של פנים מתמזג עם האות פ' (עמ' 15 א').

לשיקול זה רווח משני. התלמיד לומד שאת המילה "ספה" אפשר להרכיב גם מצלילים פותחים של שמות עצם אחרים (ס של סבון, ס של סנדל, פ של פרפר, פ של פרה), וכי צלילים התחלתיים מופיעים גם בתוך המילה. דוגמה נוספת היא בחירה של הציור מגן דוד למרות שבטקסט מסופר על מפה (עמ' 37 א').

בטקסטים שבנושאים "גן החיות" וה"צעצועים" נבחרו עבור תנועות החולם, השורוק + הקובוץ תמונות ששמן מתחיל בכתב מלא רובה/נורה. הבחירה הזו נובעת מהמגמה להכין את התלמידים לקראת כתיב חסר הניקוד. לעיתים לא נמצאו עצמים ששמותיהם מתאימים לתנועות אלה. אי לכך כמה תמונות רקע מתחילות בקובוץ בשעה שהצליל הנמצא בראש העמוד מופיע בשורוק מלא. למשל, ברקע של הצליל פו ישנה תמונה של כורסה (עמ' 161 ב). או נבחרו תמונות שמייצגות פעלים במקום עצמים שחסרים בכתב מלא: צו של צוחק, פו של פועל, לו של לומד, זו של זורע. לסיכום, יש לוודא שהתלמידים מכירים את התמונות המשמשות כתומך זיכרון ושהם יודעים לכתוב את אותיות האלף־בית. הקדמת כתיבת האות שבצליל לפני הצגת התמונה ואחר שילובה של התמונה באות יסיע לתלמידים מתקשים להבחין בין דמות ורקע (על הצלילים הסוגרים ראה סעיף ב' הרכבת אוצר מילים).

2. תנועות צבעוניות

צבען של אותיות האלף בית – שחור. כמה תנועות קיבלו צבע שונה. קמץ ופתח – שחור, חיריק – אדום, סגול, צירה ושווא נע – כחול, חולם – ירוק, שורוק וקובוץ – חום. הצבע מבליט את השוני בין סימני הניקוד ומשמש גם כתומך זיכרון. ייתרה מזו, גם האיורים בחוברות, בנושאים המרכזים, נצבעו לפי צבע התנועה. בדרך זו אנו מפנים את תשומת ליבו של התלמיד למרכיבי המילה כדי להבטיח ארגון מדויק של המרכיבים הצורניים והשמיעתיים של המלה. לאחר שסימנו ללמד תנועה מסוימת והתחלנו ללמד תנועה חדשה, התנועה הישנה תקבל את צבע הקמץ והפתח. למשל, בנושא "הגינה" החיריק הוא באדום, כאשר נעבור ללמד על "השדה" החיריק יהיה בשחור, והצירה והסגול יהיו בכחול (המטרה היא לשחרר את התלות בתומך הזיכרון). בדפי העבודה האחרונים שבחוברת השנייה סימני הניקוד בשחור בלבד. בכתובה במחברת התלמיד מסמן את סימני הניקוד בצבע בהתאמה לצבע התנועה שבחוברת. תומך זה נחוץ בעיקר לתלמידים שיש להם קשיים ברכישת קריאה ולאלו הסובלים מבעיות קשב וריכוז.

3. שפת סימנים ביד לזיהוי התנועות

תלמידים רבים מתקשים לזכור את הגייתם של כל סימני הניקוד (רבים נכשלים בזכירת ההבדל בין חולם לשורוק). לצורך זה הותאמו לתנועות גם סימני יד (כתומך זיכרון). סימנם של הקמץ והפתח הוא כף יד שטוחה, חיריק – כף יד קמוצה (אגרופ), סגול, צירה ושווא נע – שלוש אצבעות פרודות, חולם – אגרופ המורם מעל הראש ושורוק וקובוץ – אגרופ בבטן. קריאת הצלילים מלווה בסימני ידיים ברצף ובריתמוס החוזרים על עצמם שוב ושוב: ת, ח, חו, חו או ר, רי, ר, ר, ר, ר, ר, ר, ר, ר. בדרך זו נמשיך עם שאר האותיות (ראה רצף צלילים פותחים, ולוח צלילים פותחים בדיסק). לוח צלילים פותחים הוא טבלה ממנו לומדים התלמידים לשנן את הצלילים הפותחים. הטבלה מחולקת לאורכה לחמישה חלקים. בכל חלק כתובים בטור כל העיצורים (על פי הסדר שבו הם נלמדו בחוברות). בראש הטבלה כתובות בשורה כל התנועות הצבעוניות (על פי הסדר שבו הם נלמדו בחוברות). מתחת לכל תנועה כתובים הצירופים של הצלילים. התנועות בצלילים צבעוניות. התלמידים הם שמסמנים בצבע את התנועות המתאימות. התלמידים שיש להם קשיי קריאה נעזרים בהם בהצלחה. לומדים

באמצעותם לתקן את עצמם בשעת הקריאה. למשל, כאשר התלמיד אינו זוכר את הצליל לו במילה "שלו" הוא אומר לעצמו בלחש ל, ל, ל, לו, כשהוא מלווה את הדיבור בסימני הידיים (מתחילים תמיד מהצליל בקמץ כי אותו על פי רוב זוכרים). כאשר יגיע התלמיד לצליל לו וירים את ידו כלפי מעלה, הסימן בידו מזכיר לו שהגיע לצליל המבוקש. השימוש בסימני הידיים מונע כשל בקריאה.

4. "בית הצלילים"

תומך זיכרון נוסף הוא בית עשוי לוח עץ, מצופה בשטיח קיר ותלוי על קיר הכיתה. הלוח מחולק ל-26 מלבנים. גודל המלבן 6x8 ס"מ. אל הלוח מצמידים, לפי הצורך, את הצלילים הפותחים עם התמונות המשולבות (ראו צלילים פותחים בדיסק הנלווה אותם יש לגזור ולניילן). תחילה נצמיד את צלילי הקמץ והפתח, אחר־כך את צלילי החיריק. כאשר נלמדת תנועת הסגול, הצלילים עם תנועת הקמץ והפתח מפנים את מקומם לצלילי החיריק, ובמקום צלילי החיריק באים צלילי הסגול והצירה. צליל עם תנועה מוכרת מפנה את מקומו לצליל עם תנועה חדשה. כרטיסיות הצלילים משמשות למשחקי קריאה. ב"בית הצלילים" נצמיד גם את אותיות האלף־בית. מהצלילים והאותיות נרכיב מילים מוכרות וחדשות (ראו אופן העבודה).

5. לימוד התנועות

שתי החוברות ערוכות לפי 8 נושאים: בנושא "בבית" נקנה את תנועות הקמץ והפתח, בנושא "הניקיון" ו"הגינה" נקנה את תנועת החיריק. בנושא "המטר" נלמד את הגיית העיצורים. בנושא "בשדה" נקנה את תנועת הסגול, הצירה והשווא נע. בנושאים "גן החיות" ו"ביער" נקנה את תנועת החולם. בנושא "צעצועים" נקנה את תנועות השורוק והקובוץ.

ב. הרכבת אוצר מילים ומשפטים (מנתח המילים)

1. ניתוח מרכיבי המילה

שיטת הקריאה בחוברות מדורגת ומובנת. החוקים והכללים של השיטה נלמדים בהדרגה כדי לא להעמיס על זכירת חומר הלמידה וכדי לעודד למידה עצמית. מסיבה זו גם ההתייחסות לניקודן של המילים היא שונה מזו שבספרי לימוד אחרים.

לאחר לימוד ארבעת צלילי היסוד (ת, נ, ר, ה). התלמידים מרכיבים מהם מילים תְּנָה, נְתָה, רָם. עליהם לזכור שכל צליל פותח (ובהמשך כל צליל סוגר) גם אם הוא שינה את מקומו במילה, הגייתו נשמרת (יהיה אותו דבר). כלל זה יעזור להם בהרכבתן של מילים בכוחות עצמם ובקריאה מדויקת של מילים המתבססות על פענוח העיצורים והתנועות שבתוכן. בדרך זו אנו מסייעים להם בארגון מדויק של הרכבת מילים. חמש התנועות נלמדות על־פי שיטת הניקוד המדורג.

גם צלילי העיצורים נלמדים בהדרגה. מתחילים בלימוד העיצורים לאחר הקניית צלילי היסוד. בחוברת הראשונה, בנושאים "בבית" ו"הניקיון" התלמידים מרכיבים מילים עם צלילים פותחים (הברה פתוחה) בקמץ־פתח ובחיריק וארבעה עיצורים סופיים: ה', ס', א' ו'ן'.

העיצורים מם סופית ו'ה' מופיעים בתחילת לימוד הקריאה לצורך הבחנה בין הברה פתוחה המסתיימת באות הא לבין הברה סגורה המסתיימת באות מם סופית.

האות מם נבחרה להיות כבר בהתחלה משום דמיונה הצורני לריבוע שבאמצעותו התלמידים לומדים לכתוב את האותיות המרובעות (ראו ספרי "כל אחד יכול ללמוד" ועמ' 6 במדריך).

בנושא "הגינה" מצטרפים לתנועות ארבעה עיצורים נוספים ר', ל', ע', ק' (מאפשר בניית מילים קצרות החיוניות לנושא).

בנושא "המטר" נלמדים שאר העיצורים, חוזרים על צילילי העיצורים הידועים ועל שמות האותיות שהן חלק מלימוד המושג צליל סוגר (פירוט בהמשך).

להכרות עם צליל העיצורים בהדרגה ישנן שתי סיבות עיקריות:

האחת, מניסיוני הקניית העיצורים מראש מבבלת.

אחד הקשיים הבולטים לתלמידים בכיתה א' שלמדו את צילילי העיצורים מראש, הוא הצורך בשיטה הפונטית לשנות את היגוי צליל העיצור לצליל אחר כאשר מוסיפים לו תנועה.

תלמידים שיש להם קשיי קריאה מתקשים לזכור בו זמנית שני צלילים כה שונים.

עליהם לזכור, בתחילת רכישת הקריאה, את שם האות, את צליל העיצור ומיד לאחר מכן את היגוי העיצור המשתנה. מאמץ שכלי זה מכשיל תלמידים רבים (מבלבל).

השנייה, ידיעת צילילי העיצורים נשענת על זיכרון התלמידים, על הכושר לזכור דברים ולשמרם במוח, תלמידים הלוקים בזיכרון קצר, זקוקים לתומך זיכרון כדי לשמר בזיכרוןם חומר חדש.

הקניית צילילי העיצורים ללא תומך זיכרון, יכשיל תלמידים רבים. לימוד העיצורים על פי שיטתי מסייע לתלמיד לזכור את צילילי העיצורים בקלות.

תחילה נלמד מהו צליל סוגר. התלמידים לומדים שאות (עיצור) המופיעה בסוף מילה ואינה מקבלת את סימני הניקוד מצטרפת להברה מוכרת, לצליל שבא לפניו ואז קוראים אותם יחד. באופן זה התלמידים לומדים (שומעים) את צלילים של העיצורים הסופיים וזוכרים אותם.

כלומר, אין מלמדים את צילילי העיצורים בנפרד, אלא כחלק מהצליל הסוגר.

בשיטה זו, הצליל הסוגר מורכב מצליל המנוקד בקמץ-פתח + עיצור (פֿר). העיצור מצטרף לסוף מילה שמורכבת מצלילים ידועים.

בדרך זו, אנו מונעים את הבלבול שהוזכר לעיל מתגברים על הקושי להבדיל בין עיצור לבין צירוף של עיצור ותנועה). נלמד את כל צלילי העיצורים רק לאחר שנסיים להקנות את תנועות הקמץ-פתח והחיריק (לאחר שהתלמידים הפנימו את היגויים הם פנויים לקלוט חומר חדש).

למשל, במילה "מֶטֶר" היגוי הצלילים מֶ ו־טֶ כבר ידועים. התלמידים מצרפים את העיצור ר' ל־טֶ וקוראים אותם יחד. הצירוף עם צליל ידוע מסייע לתלמיד להיזכר בהיגוי של עיצור ר'. התלמיד "שומע" את תחילת המילה ומזהה אותה.

לצורך שינון וחזרה התלמיד מקבל מילים נוספות עם ר' בסוף מילה: גר, פר, שר ועוד.

תלמידים שיש להם קשיי קריאה וליקויי קריאה יקבלו בנוסף למילה תמונה של "מטר" (ראו בדיסק "צלילים סוגרים" לתלמיד, דוגמה בערכה למורה בעמ' 39).

עם תלמידים מתקשים הלימוד נעשה באמצעות תמונות המייצגות את צילילי העיצורים (הפעלת הזיכרון החזותי). בזכות התמונות תלמיד רגיל לאחר שיקבל הסבר מהמורה, יכול ללמוד את צילילי העיצורים בכוחות עצמו.

תומך נוסף היא הקשת. לפני הקריאה בטקסט התלמיד מתבקש לסמן קשת מעל הצירוף של צליל ועיצור. הקשת מסמנת לתלמידים לקרוא את הצירוף יחד (שמח, מטר). כאשר צליל סוגר מופיע בתוך מילה ואחד העיצורים אמור לקבל שווא נה, השווא לא יסומן. נסמן קשת מעל הצירוף (מתגלגל), כאשר שני שוואים רצופים בתוך מילה (מתגלגלות), הצירופים יסומנו בקשתות והשווא נע יקרא כצירה. בנושא בגינה שולבו ארבעה עיצורים סופיים במגמה להכין את התלמידים לקראת לימוד שאר העיצורים בנושא "המטר". העיצורים שנבחרו ר', ל', ע', ק' מצטרפים לצלילים ידועים: עדר, שתל, זרע ומרק והם נבחרו משום שהיו חיוניים להבנת הנושא "בגינה".

את צלילי העיצורים מלמדים בחמישה ימים, ארבעה עמודים בכל יום. אין צורך להתעכב, כל הצלילים מוכרים מהטקסטים מהנושאים הראשונים. התלמידים נהנים מהלימוד הקל והפשוט. הם אינם מתעסקים בפענוח של רכיבי המילה. קריאתם תהיה קריאה אוטומטית שלא דורשת מאמץ. מעבר לשינוי שהוזכר לעיל (העדר ניקוד של שווא נה בצליל סוגר בתוך מילה) חלו בכללי הניקוד שינויים נוספים. בטקסטים רבים ישנן מילים שאינן מנוקדות לפי כללי הניקוד. המילים נוקדו בסימני ניקוד הכרחיים בלבד.

כדי להקל על התלמידים לזכור את צלילי התנועות הבסיסיות שעל־פיהן מתבצעת על־פירוב הקריאה ואת אופן סימון בכתיבה, הושמטו סימני ניקוד שהגייתם אינה נשמעת בשפה הדבורה. ויתור על כמה מסימני הניקוד שהדוברים אינם מבחינים בין הגייתם (חטפים, דגשים וכו') עוזר לתלמידים שיש להם קשיי קריאה ולתלמידים עולים. השינויים יחסכו תהיות, לבטים וקשיים ותאפשר קריאה שוטפת ורהוטה. הצעתי היא להסתפק ב־6 סימני ניקוד בלבד. ראו מילון ספיר בו צומצם הניקוד.

למשל, בחוברת הראשונה לא סומנו שוואים, תנועות חטופות (אָנִי במקום אָנִי), מפיק (לָה במקום לָה) ודגשים (גָּזַר במקום גָּזַר), למעט בצלילים ההומונימיים כמו ב, כ, פ כשהן דגושות. כאשר הצליל רפה תנועת יד קלילה כלפי מטה מסמנת את הגייתו ללא דגש (נקודת החן הלכה לטייל). לצלילים הרפים אין תמונות. הם נלמדים בסמיכות לצלילים המודגשים (לצורך השוואה). הם מופיעים בטקסטים במקומות שונים.

נחזור על הצלילים הרפים ב"בית הצלילים", בכתיבת סיפורים על הלוח ובהכתבות של מילים. למשל, בשעת הכתבה של המילה "בכה", המורה מסמנת בידה את הצליל כ (ככתוב לעיל). התלמיד כותב אותו ללא היסוס. סימון זה אהוב על התלמידים. ה' שתוקה – נקראת צליל מתמשך (גם א ו־ע) סימנה – פה פעור והידיים פרוסות לצדדים. בהברה סגורה (טָר) הידיים יורדות לצדי הגוף.

כאשר האות ה' מצטרפת בסוף המילה להברה פתוחה, הגיית הצליל ארוכה עד אין סוף. מתנסים בכיתה. מהתנסות זו התלמידים לומדים שבסוף המילה כותבים על פי רוב ה' (סִפְּהֵהֵהֵה). כאשר בסוף המילה יופיעו האותיות א ו־ע אותו עיקרון תופס גם לגביהן. המילה "אָת" אינה מופיעה לפני שלבי רכישת הסגול־צירה, וזאת במטרה שהילד יקרא את מה שהוא יודע לפענח. על ה־הידיעה המצטרפת בתחילת מילה נלמד בעמ' 47 ב. על הצליל ח (פתח גנובה) המצטרף בסוף המילה (רוח) נתרגל בעמ' 47 ב.

ועוד, כדי להקל על התלמידים להבחין ולזכור את ההיגוי השונה של האותיות שִין ושִין הושמטה הנקודה מעל האות שִין. לאחר שהתלמידים הפנימו את צליל האות שִין, הנקודה מעל האות חוזרת מעמ' 163 ב וזאת במגמה להתאים את הטקסטים בחוברת השנייה לספרי לימוד אחרים. כמו כן הוחזרו בהדרגה כמה סימני ניקוד נוספים. בנושא "שדה" מופיע שווא נע בראש מילה (לְבֵית־הספר), בנושא "בגן החיות" הוחזרו

התנועות החטופות, ובנושא המסכם "צעצועים" הוחזר השווא נח. השווא מחליף את הקשת. בשלב זה כבר רכשו התלמידים ניסיון בקריאה, סימני ניקוד נוספים לא יפגעו ביכולת הקריאה. נזכיר שהצלילים בחולם ובשורוק וכמה צלילים בחיריק מופיעים בכתיב מלא. הכתיב המלא עוזר לתלמידים להבחין בין סימני הניקוד השונים. למשל, בין חיריק (אִי) לבין סגול (אָ), ובין פתח (אֲ) לבין חולם (אוּ). העומס החזותי אינו מהווה בעיה היות והקדמנו כתיבה לפני קריאה. אני ממליצה לעודד את התלמידים לכתוב בכתיב מלא הן בתנועת החיריק (אִי) והן בתנועות החולם והשורוק (אֻ, אֹ) וקמץ קטן (אִי). הבחירה הזאת נובעת מהמגמה להכין את התלמידים לקראת כתיב חסר הניקוד.

2. כתיבת מילים

בהמשך תהליך לימוד הקריאה מצטרפים אל צלילי היסוד צלילים נוספים בהדרגה. מהם מרכיבים מילים חדשות. כל מילה חדשה תורכב מצלילים ידועים ומצליל אחד חדש. הכלל הוא – אנו בונים על ידע קודם. כאשר כלל זה נשמר, תלמידים לומדים לקרוא קריאה נכונה בכוחות עצמם, כשהם יכולים בשעת הצורך להיעזר בצליל המאזין או בשפת הסימנים ביד.

לאחר שלימדנו את התלמידים לחבר צלילים מנוקדים בקמץ ובפתח למילים – נעביר להם בדיקה מאבחנת. חשוב לבדוק ולאבחן את מידת הקליטה של התלמידים ואת התקדמותם בקריאה. עלינו לוודא מה היא רמת הישגיהם של התלמידים בקריאה לפני הקניית תנועה חדשה (ראו דפי מבדק מסכם בדיסק). המבדק מאפשר למורה לעקוב אחר התקדמותו של כל תלמיד, לאתר תחומים בעייתיים ולבנות לתלמיד המתקשה תוכנית עבודה אישית. לאחר כל לימוד של תנועה חדשה יש לבדוק ולאבחן את התלמיד בקריאה. מבדק מסכם לתנועת הקמץ-פתח: מיועד לקריאה ולהכתבה (ראו ערכה למורה).

תְּנָה	רָם	נָחַה	בְּנָה	דְּנָה
תַּחְנָה	סִפָּה	חַדְשָׁה	יָפָה	שָׂרָה
קָנָה	שָׂטָה	חִפָּה	גָּרָה	פָּרָה
עֲגָלָה	קָמָה	צָמָה	אָבָא	בָּא
סִבָּא	מִתְנָה	רָאָה	עָפָה	שָׂאֵלָה
לָמָה	עָנָה	רָאֲתָה	עָשָׂה	שָׂמָה
שָׂרָה	מִפָּה	מָה	קָמָה	אֶהְבֶּה

נעבור לשלב הבא, לימוד החיריק. עולם הצלילים מתרחב. התלמידים עוברים להרכבת מילים חדשות מצלילים ידועים המכילים מעטה שתי תנועות. בכתיבת המילים נשמור על העיקרון – אין מרכיבים מילים מצלילים שאינם ידועים. ידיעת הצלילים תמנע בעתיד שגיאות כתיב. לאורך כל תהליך הלמידה מתקיימת בטקסטים חזרה מרובה של אותם צלילים ומילים. החזרה מחזקת את זכירתם של הצלילים והמילים. הגלאי האוטומטי הופך לפעיל יותר ויותר. התלמידים מזהים את הצלילים והמילים ממבט ראשון. הקריאה הופכת לפעילות שאינה דורשת מאמץ.

בתחילת מהלך הלמידה התלמידים לומדים לצרף מילים למשפטים קצרים. המשפטים יכולו מספר מצומצם של מילים. נלמד את התלמידים מהו משפט. עליהם להבין שמשפט הוא רצף של מילים המביעות רעיון לכן יש חשיבות לסדר המילים שבו. התלמידים יתרגלו במחברת הרכבת משפטים ממילים שהתפזרו (עמ' 164 ב). עם היתוספות של מילים חדשות התלמידים מרחיבים את היכולת לכתוב משפטים מורכבים יותר. המשפטים יהיו קשורים לעולמם הקרוב ולנושאים המרכזים שבחברת.

בשעת כתיבת המילים חשוב להפנות את תשומת לב התלמידים לפרטים בתוך המילה: לצורה ולמיקום של הצלילים והאותיות במילה (אות אחרונה, צליל ראשון, מי על יד, אחרי, לפני, לסימני התנועות, לאורך המילה, לסדר האותיות, להשאת מרחק בין המילים, באילו שורות כותבים במחברת (ראו מוכנות לכתיבה ותרגול בחוברות בעמ' 49 א ו-ב, בעמ' 104 ועמ' 160 ב).

ג. שטף קריאה, הבנת הנקרא וטיפוח הלשון (הגלאי האוטומטי)

1. שטף קריאה והבנת הנקרא

מטרת השיטה המוצגת בחוברות אלה היא להקנות לתלמידים שליטה אוטומטית באבני היסוד של הקריאה (הכרת האותיות וסימני הניקוד הבסיסים – שמותיהם וצליליהם) כדי להביאם לקריאה שאינה מצריכה התעסקות בפענוח רכיבי המילה. מאמץ התלמידים בשעת הקריאה יהיה מושקע בתהליכי זיכרון והבנה. עליהם להבין את המשמעות הפנימית של המילה הכתובה. בד בבד עם לימוד הצלילים והעיצורים משולבות בחוברות דרכים לפיתוח הבנת הנקרא ושטף קריאה. להלן הדרכים לפיתוח שתי המטרות לעיל:

א. הנושאים המרכזים

האמצעי המעודד קריאה שוטפת הוא הנושא המרכזי. החוברות ערוכות לפי שמונה נושאים. בין הנושאים קיים קשר אינטגרטיבי. כל נושא מבוסס על הנושא שקדם לו ומתחבר אל הנושא הבא אחריו. הנושאים לקוחים מעולמם הקרוב של התלמידים. נושאים שיעניינו את התלמידים, יעוררו את סקרנותם וירחיבו את השכלתם. כל נושא נפתח בשער (מבוא לנושא) המיידע את התלמידים על הנושא הלימודי שהם עתידים ללמוד. תמונת השער מיועדת גם למדרש תמונה: לפיתוח הבעה בעל-פה, להרחבת אוצר המילים והמושגים שלהם ולתרגול באיתור פרטים בתמונה. המורה תפתח שיחה על הנושא שילמדו בכיתה או תשוחח על תוכן הטקסט לפני הקריאה בו. ידיעת החומר הלימודי מראש תתרום לקריאה רהוטה ולהבנת הנקרא. טיפוח היכולת של

התלמידים להבין את הנקרא מתבצע בד־בבד עם הוראת הקריאה. בין הנושא לבין הקריאה קיימים יחסי גומלין. הקריאה מחזקת את לימוד הנושא, הנושא מחזק את הבנת הנקרא. לצורך עיבוד הנושא תיעזר המורה בכותרת הטקסט. הכותרות ינחו את המורה על מה תשוחח עם תלמידיה. למשל, כאשר שם הטקסט הוא "ספה" נשוחח עם התלמידים על הרהוט בבית, או כשהשם של הטקסט הוא "ספה חדשה" נשוחח עם התלמידים על חנות הרהיטים, מקום בו קונים רהוט חדש (ראו מפתח לעיבוד נושא מרכז).

ועוד, הנושאים הראשיים מכילים בתוכם גם נושאים מרכזים משניים. למשל, בנושאים "גן החיות" (עמ' 62 ו-63 ב) ו"צעצועים" (עמ' 156 ו-159 ב) משתלב נושא "התחבורה". בנושא "ביער" (עמ' 110 ב) משתלב הנושא "זהירות בדרכים". בנושאים "ביער" ו"צעצועים" (עמ' 155 ו-157) משתלב הנושא "מעשים טובים". הנושאים הראשיים משמשים, איפה, גורם מזמן להרחבת הידע הכללי של התלמידים, להעשרת אוצר המילים והמושגים שלהם. הגיוון בנושאים יתרום להגברת העניין, ההנעה, והסקרנות בלימודים. הנושאים לא תורגים מהמסגרת הלימודית אלא שומרים על המגמה העיקרית של הקניית הקריאה.

ב. מבנה הטקסטים

הטקסטים בחוברות, הם על־פירוב, סיכום יחידות לימוד של הנושא או נכתבו לצורך לימוד הצליל. הם אינם טקסטים סיפוריים. כל טקסט מקנה לתלמידים מידע שימושי ממנו יפיקו תועלת. למשל, בנושא "גן החיות" נלמד על היונה. אחר כך, נלמד על השוכך (ממה מכינים אותו ומי גר בו) ועל גידול יונים בחצר הבית (מדוע דני ביקש מאביו שובך, עמ' 101 ב). המשפטים בטקסטים קצרים, פשוטים ובהירים. הטקסט אינו עמוס מדי, ידידותי לתלמידים, הכתב גדול. ציור בצידו של הטקסט מרמז על תוכנו (מקל על ההסבר לתלמידים עולים).

בחוברת הראשונה, הכתיבה בתנועות הקמץ – פתח והחיריק נכתבו בשפה קלה ובמילים פשוטות. הטקסטים קצרים, עם מספר מועט של צלילים ומילים. מה שהולם את רמת הקריאה שנרכשת בתחילת תהליך הקריאה. בעת כתיבת הטקסטים הובאו בחשבון מספר הצלילים והמילים שהתלמיד כבר למד. עם היתוספות של צלילים חדשים בהדרגה, הטקסטים נעשו מורכבים יותר (ראו חוברת שנייה). הקנייה בדרך זו עוזרת לתלמיד להגיע לקריאה שוטפת. ברצוני לציין שבתחילת תהליך הקריאה בחוברת הראשונה הצליל ה' לוקח את מקומה של מילת היחס "אֵת" (הצליל אָ והעיצור ת' בשלב זה אינם מוכרים). יש לזכור, בשיטה זו אין שימוש בצליל או עיצור שאינם ידועים.

בשעת כתיבת הטקסטים נלקחו בחשבון עקרונות השיטה שהם כדלקמן:

1. אימון התלמיד בקריאה באופן מדורג (מן המוכר לזר, מן הפשוט למורכב).
2. הכרות עם צלילים פותחים על פי שיטת הניקוד המדורג.
3. הכרות עם צלילי העיצורים בשלב מאוחר יותר (בנושא "המטר").
4. שימוש בתומכי זיכרון ובחומרי למידה (כגון צליל כתוב לפני ציור, צבע לתנועות, צליל משולב באיור וכו').
5. קטעי קריאה עם משפטים פשוטים בעלי מספר מצומצם של מילים. הרחבת משפטים בהדרגה.
6. שימוש במילים ובצלילים ידועים בלבד.
7. העשרת ידע העולם של התלמיד באמצעות תכנים קוהרנטיים המתאימים לנושא המרכז.

8. חזרה על צלילים ועל אוצר מילים (חלקם מאוירים) המתייחסים לאותו נושא.

שמונת העקרונות המוזכרים לעיל הם בסיס השיטה והם מאפשרים לתלמיד למידה קלה, מהירה, יעילה ועצמאית. לכמה מהעקרונות יש השלכות על היכולת לחבר טקסטים מורכבים כבר בהתחלה. למשל, לימוד העיצורים במועד מאוחר יותר הגביל את השימוש במילים המסתיימות בעיצורים. למשל, המילה "על" אינה מופיעה לפני לימוד העיצור 'ל' (ראו במד"ל עמ' 9). או לימוד הצלילים הפותחים על-פי שיטת הניקוד המדורג, הגביל את השימוש במילים עם תנועות לא מוכרות. למשל, בחוברת הראשונה, בה הטקסטים מורכבים ממילים עם תנועות קמץ-פתח וחיריק בלבד, המילה "את" או תנועת השווא נע בחיבור בין שתי מילים (כתב וקרא) לא תופענה לפני שלב רכישת הסגול-צירה. כמו כן, בגלל הצורך להיצמד לנושאים המרכזים, לצלילים המשולבים הניצבים בראש העמודים ולתנועות המדורגות – אוצר המילים היה מוגבל. צורך זה הגביל את מרחב התמרון בהרכבת טקסטים ברמה קוהרנטית גבוהה.

בחוברת הראשונה הטקסטים קלים ופשוטים עם מעט משפטים ומילים לכן הלמידה מתבצעת במהירות ובקלות. בזה יתרונה הגדול של השיטה! תוך שבועיים-שלושה, שעתיים כל יום, מסיימים את שני הפרקים הראשונים. המורה חוזרת על מילים וצלילים ב"בית הצלילים". מסיימים את הקניית הקמץ-פתח והחיריק, מפנימים את היגויים, עתה התלמידים פנויים לקלוט חומר חדש; את צלילי העיצורים אותם מלמדים בחמישה ימים, ארבעה עמודים בכל יום. אין צורך להתעכב, כל הצלילים של ההברות בטקסטים מוכרים. התלמידים נהנים מהלימוד הקל והפשוט, הם אינם מתעסקים בפענוח של רכיבי המילה. קריאתם תהיה קריאה אוטומטית שלא דורשת מאמץ.

יתרה מזאת, לאחר שמסבירים לתלמיד מהחינוך הרגיל מהו השילוב של האות בצירוף (הצליל הפותח של שם העצם) ומהו הצליל הסוגר לפי שיטה זו, הוא ילמד לקרוא בכוחות עצמו, ייעזר בשעת הצורך "ברצף צלילים פותחים מאוירים" או "לוח צלילים פותחים" (ראו ערכה למורה בדיסק). בבית הספר ילמדו את החוברת הראשונה בהנחיית המורה וחוברת שנייה התלמיד יכול ללמוד באופן עצמאי וזאת משום שהטקסטים בחוברות מורכבים ממילים ידועות וממילה אחת חדשה. המילה החדשה מורכבת מצלילים ידועים ומהצליל החדש שניצב בראש העמוד. בזכות שני עקרונות אלו התלמיד לא יתקל בקשיי קריאה.

אל הטקסטים נלווים דפי עבודה המכילים את המיומנויות הבסיסיות של הבנת הנקרא כמו זיהוי פרטים, שאלות, מציאת יוצא דופן, רצף של סיפור ועבודות בלשון כמו זכר ונקבה, יחיד ורבים, מילה והיפוכה וכן עבודות לביסוס הקריאה כמו חיבור בין צלילים לתמונות, השלמת מילים בצלילים חסרים ועוד.

דפי העבודה כתובים בעמוד הימני והטקסטים כתובים בעמוד השמאלי (למעט בנושא "היער"). חלוקה זו מכניסה את העבודה בחוברת לסדר, למסגרת. היא מארגנת את העבודה העצמית המיועדת לתלמידים. חשוב לזכור, ארגון החוברת בטקסט בצד ימין ובהמשך תרגילי הקריאה בצד שמאל, כפי שמקובל בחוברות אחרות, אינה נוחה חזותית בפרט כאשר על התלמיד לחפש תשובות לשאלות בטקסט. ארגון זה יוצר חוסר סדר והכבדה על התלמיד. מעבר לכך, היות ומטרת בית הספר להנחך את התלמיד לעצמאות, להגיע למצב שבו לא יפנה אל המורה לבקש עזרה בכל תרגיל של קריאה, עלינו לחפש תמיד דרכי למידה שיפתחו תהליך זה. בשיטה זו התלמידים לומדים שהטקסט בעמוד השמאלי נלמד בהנחיית המורה והפעילות בעמוד הימני מיועדת עבורם.

אפשר לאסוף שלושה ארבעה עמודי פעילות בשיעור אחד. אין צורך לקרוא טקסט ומייד לאחריו לעבוד בדף הפעילות בפרט שלחלקם אין כל קשר לטקסט שנלמד בעמוד הימני. בשעת העבודה עוברת המורה בין התלמידים ועוזרת אם יש צורך בכך. כאשר חוזרים על עיקרון זה מתפתח תהליך עצמאי של למידה. ועוד, בשעת הפעילות בעמוד הימני יד ימין אינה מסתירה את הטקסט. תלמיד שמאלי בכל עריכה שהיא עלול להיתקל בקשיים.

בדפי העבודה מגוון עשיר של רעיונות לפעילויות. הגיוון תורם להגברת ההנעה (תמריץ) בלמידה. בחוברת הראשונה, בגלל הקושי של הילדים בכתיבה עצמית בשלב זה, משימות כתיבה יגיעו בשלב מאוחר יותר. דפי העבודה עוסקים בפיתוח אינטגרטיבי (תכלול רב-חושי) של קשרים מוטורים וקוגניטיביים (שכליים). למשל, ישנם דפים שעוסקים בפיתוח היכולת הזותית-מוטורית: ניתוב אצבע על קווי מבוך, העתקת מילים, הקפת מילים במעגלים, מתחת קווים בין שני עיגולים, הבחנה בין דמות ורקע, איתור פרטים בתמונה ועוד.

ישנם דפים שעוסקים בפיתוח כושרי חשיבה המכילים מיון, הכללה, שאלות פתוחות, כתיבת סיומת למשפט, רצף של סיפור, סיבתיות והעשרה.

בחוברות ההוראות למשימות הן בתחתית כל דף. המגמה לשחרר את הדף ממסיחים סביבתיים מיותרים כדי שהתלמיד יתרכז בעיקר. הוראות שאינן מנוקדות מיועדות לקריאה על ידי המורות או ההורים. ההנחיות למורות מיועדות לכל המסייע לתלמידים בקריאה.

זאת ועוד, בטקסטים רבים ניתקל באיורים המופיעים בשלושה מצבים: הצלילים הפותחים נלמדים בעזרת תמונות המייצגות את הצליל הפותח שלהן. אותן תמונות מופיעות לעיתים גם בסיומת למילים וישנם כמה איורים המופיעים כמחלפי מילים. בטקסטים, בחוברת הראשונה, ניתקל במילים המורכבות מצליל פותח ואיור.

ברצוני לציין, שפיצול המילה אינו מבלבל ואינו מקשה. נהפוך הוא, חלוקה זו מסייעת לתלמיד להבין טוב יותר את המושגים צליל פותח וצליל סוגר. באמצעות הצירוף של צליל ואיור, התלמיד רואה ושומע את מרכיבי המילה. הצירוף ממחיש את הקשר הלשוני הקיים בין הצליל הפותח לבין הצליל הסוגר, שכן כל אחד מהם הוא חלק ממילה שלמה. למשל, אחרי הצליל יש איור של בית . התלמידים מתבקשים לקרוא את הצליל ולסיים באמצעות האיור את הצליל הסוגר (ית). בדרך זו, אנו מתרגלים קריאה (זיהוי) של צלילים פותחים, רואים ומקשיבים לצירוף האיור של הצליל הסוגר שעדיין אינו מוכר. בשלב זה ההתנסות בקריאה בצורה זו מכינה את התלמידים לקראת לימוד העיצורים בנושא "המטר" וחוזרים, בד בבד, על צלילים ידועים (ראו במד"ל עמ' 9-10). ההבחנה החזותית של צליל ואיור במילה מבהירה לתלמיד מדוע בשיטה זו אומרים של חלון, של רעשן, של נעל וכו'. משתמשים בדיבור זה בשעת הכתבת מילים לצורך מניעת שגיאות כתיב.

ברצוני לציין, במילים שבהן מצורפות אותיות השימוש ב' ו-ל' לצלילים הפותחים , (לְבַּיט) אינו מסרב או מכביד על הקריאה, כי אחרת במשפט כמו "רם " (בבית) התלמיד עשוי לקרוא "רם בית". ועוד, לאחר שמלמדים את התלמיד ממה נגזר הצליל הפותח, השימוש באיורים יסייע לו ללמוד את הצלילים בכוחות עצמו ולשמר את היגוי הצליל בזיכרון (ישתמש באיור המשולב בשעת הקריאה). יתרה מזו, הצליל הפותח לפני האיור מזכיר לתלמיד העולה או המתקשה את שם האיור (שהוא חלק ממילה השייכת לחומר הלימודי). ועוד, בטקסטים שיש בהם מספר מועט של מילים שלמות, המילים המורכבות מצלילים ואיורים מאפשרות הרחבת סיפור הטקסט. למורה קל יותר להסביר באמצעותן את תוכן הטקסט לתלמידים עולים או לתלמידים עם לקויות למידה.

נזכור שהטקסטים אינם מיועדים ללימוד הקריאה בלבד אלא גם העשרת התלמיד בידע כללי. כמו כן, האיורים אינם פוגעים בקריאה. נהפוך הוא, בזכותם התלמידים שמתקשים חווים הצלחה בקריאה כי הם מבינים טוב יותר את משמעות המילה (הצליל הפותח ליד המילה מזכיר לתלמיד את שם האיור).

ג. הקריאה בטקסטים (טיפוח הבנת הנקרא)

טיפוח היכולת של התלמידים להבין את הנקרא מתבצע בד־בבד עם הוראת הקריאה. מין הראוי להביא את התלמידים לידי הבנת הנקרא כבר בתחילת דרכו בקריאה. רצוי שהם יבינו את הנקרא בד בבד עם לימוד הטכניקה של הקריאה ולא יעסקו בפענוח בלבד.

כדי להשיג את המטרות של הבנת הנקרא, חיבור הטקסט נקבע על פי מילים שהולמות את הנושא, מידת השכיחות של המילים באוצר המילים של התלמידים ומתוך התחשבות ביכולת התלמידים להתקדם בקריאה על פי השלבים שהניקוד המדורג מכתוב. בטקסט דנים מראש.

ידיעת החומר מקלה על הקריאה ועל הבנת הנקרא. חשוב שקריאת הטקסט תהיה בעקבות שיעור חוויתי. למשל, לאחר שיחת בוקר על הנלמד, שיחה על תמונה, הסתכלות במוצגים מעניין הנושא ופעילות יצירתית כגון ציור, גזירה, הדבקת תמונות וכו'. שילוב כל חומר חזותי להמחשת הרעיון שבטקסט והרחבתו – תורם גם הוא להבנת הנקרא.

לאחר שהתלמידים סיימו לקרוא את הטקסט חובה לשאול שאלות הקשורות לתכנים כדי לבדוק האם הטקסט הובן (מה? מי? היכן?). לאחר מכן נבקש לשחזר את הטקסט, תרגיל באזכור פרטים ועידוד הבעה בע"פ. נשאל גם שאלות חשיבה (למה? מדוע? איך?), סוג של שאלות שתשובותיהן אינן בטקסט והן דורשות חשיבה עצמית והבעת עמדה אישית. נצפה מהתלמידים לנמק את עמדתם (ראו אופן העבודה).

ד. דפוס עבודה קבוע

בשתי החוברות דפוס עבודה קבוע חוזר בכל נושא. החזרה העקבית על תהליכי הלמידה עוזרת לשחזר את תהליכי הלמידה מהזיכרון בעת הצורך. יצירת השגרה מקנה לתלמידים בסיס של ביטחון ויציבות ומפתחת תהליך עצמאי של למידה. התלמידים מפנים את הדרישות לסדר הפעילויות וזוכרים אותן. לאחר השיחה הכיתתית על התלמידים לבצע שישה מהלכים קבועים:

1. להקיף בעיגול את מספר העמודים מהם ילמדו.
2. להקיף בעיגול את הצליל החדש בטקסט.
3. להקיף בעיגול את הצליל החדש בטבלת הצלילים (ראו טבלת צלילים בדיסק).
4. לקרוא את הטקסט החדש.
5. לבצע את המטלות בדף הטקסט ובדף העבודה.
6. לעבוד במחברת לפי הוראות המורה או לפי ההוראות שבחוברת.

דפוס העבודה לעיל חוזר בכל שיעור ושיעור. שמירה על מהלכי הוראה קבועים משמשת מסגרת מארגנת החשובה לילדים מתקשים וגם מפתחת זיכרון אורתוגרפי מדויק של האותיות והצלילים במילים, מעודדת קריאה, עבודה עצמית ומשחררת את התלמיד מתלותו במורה (חשוב במיוחד לתלמידים המתקשים בקריאה שמעדיפים לפנות למורה לעזרה).

לסיכום, ההמשכיות של הנושאים, ידיעת החומר הלימודי מראש, חזרה ושינון של אותם צלילים ומילים, טקסטים קצרים ופשוטים המורכבים ממילים וצלילים ידועים ודפוס עבודה קבוע עוזרים לתלמידים להגיע לקריאה רהוטה ושוטפת בכוחות עצמם. חוברת ראשונה ילמדו בהנחיית המורה וחוברת שנייה ניתן ללמוד באופן עצמאי.

2. טיפוח הלשון

ידיעת הלשון מתפתחת במקביל לרכישת הקריאה. בפעילויות שבחוברות, כחלק מן הנושא, נחשפים התלמידים למיומנויות לשוניות שונות. כמו כן, רוכשים מושגים לשוניים רבים. להלן החומר הלימודי בלשון ובהבנת הנקרא כפי שהינו משתקף בחוברות:

- א. שם עצם פרטי (שם הילד, שם הילדה, שם ביה"ס, שם רחוב, שם עיר עמ' 13 ו-15 א).
- ב. שם עצם מוחשי (העשרה לשונית).
1. שיום עצמים (מהו השם של החפץ? עמ' 8 א ו-164 ב, מי אני? עמ' 162 ב).
2. מה בתמונה? (איתור פרטים בתמונה).
3. תמונות מספרות (מדרש תמונה – פיתוח הבעה בעל פה: שם לתמונה, לסיפור. כותרת מתאימה לאירוע המרכזי בתמונה, לחבר סיפור לתמונה עמ' 60 ב).
4. יוצא דופן (הבחנה והכללה; מה שייך ומה אינו שייך לקבוצה? עמ' 166 ב).
5. רצף של אירועים (הבחנה: מה ארע קודם ומה אחר כך, לסדר תמונות ברצף 152 ב).
- ג. צלילים ומילים (הרחבת אוצר המילים, מילוי הוראות, כתיבה).
1. השלמת אותיות וצלילים במילים (הבחנה בין אותיות וצלילים עמ' 36 ו-96 117).
2. לכתוב נכון (הצלילים נכתבו בסדר לא נכון – סדר אותם! הצלילים התפזרו – ל־סדר מהם מילים! עמ' 104).
3. מילים חורזות (לחבר בקו מילים מתחרזות, זהות וכד' עמ' 8 ו-97).
4. יחיד ורבים (פרח – פרחים עמ' 111 ו-112).
5. הבחנה בין זכר ונקבה (הבחנה בשם פעולה בין זכר לנקבה ישב/ישבה, עושה/ עושה עמ' 70 ו-72 עמ' 158).
6. הבחנה בין זכר ונקבה בשמות המספר עד 10 (עמ' 114 ו-148).
7. מה בתמונה? (התאמת מילה לתמונה, כתיבת שם מתאים לתמונה של עצם עמ' 36).
8. מילה והיפוכה (העשרה לשונית: הפכים, מהו ההפך מ... עמ' 86).
9. מילים נרדפות (העשרה לשונית: מילים דומות, כתוב מילה אחרת במקום... עמ' 40).
10. מילות תואר השם (יפה, גדול, קטן, אדום עמ' 94).
11. מיון והכללה (יוצא דופן: מה שייך, מה אינו שייך; שם כולל: איך קוראים לכולם יחד? הכללה: כלי נגינה, כלי עבודה, משחקים ועוד עמ' 166).
12. מושגי גודל בזכר ונקבה קטן/קטנה (עמ' 138).
13. הכתבה (איות).

ד. מילים ומשפטים (מילוי הוראות, כתיבה).

1. השלמת מילה מתאימה במשפט (ממאגר מילים עמ' 114).
 2. השלמת משפטים (פיתוח הדמיון: חבר משפטים קטועים, כתוב מילה מתאימה בסיום משפט עמ' 98).
 3. התאמת משפט לתמונה (העתק משפט מתאים מתחת לתמונה, התאמת משפט לעניין המרכזי בתמונה עמ' 24).
 4. סדר מילים במשפט (לכתוב את המילים במשפט בסדר הנכון עמ' 104).
 5. מילות שאלה (היכן? מדוע? למה? כיצד?, הוסף את מילת השאלה המתאימה במשפט שאלה, חבר שאלות למספר נתון עמ' 40).
 6. שאלות ותשובות (נשאל שאלות ונשיב תשובות – כיצד? כתיבת שאלה ותשובה מיידית בע"פ אחר בכתב; הבחנה בין תשובה קצרה ובין תשובה ארוכה ומלאה. עבודה במחברת).
 7. השימוש בפועל (מהי הפעולה? מה עושה דן? עמ' 72).
 8. שחזור פרטים מהטקסט, העברה מזמן הווה לעבר, מגוף ראשון לשני (עמ' 119).
 9. כתיבת סיפור בעזרת מחסן משפטים (עמ' 166).
 10. שימוש במילים נרדפות, אילן/עץ (עמ' 123).
 11. הכרת השימוש בסימני פיסוק; נקודה וסימן שאלה (עמ' 40).
- ה. קוראים ומבינים (הבנת הנקרא).
1. הרעיון המרכזי (על מי מספרים, העניין העיקרי בסיפור, שם מתאים – כותרת לסיפור עמ' 163).
 2. רצף של אירועים (סדר האירועים לפי התפתחות העלילה: מה קודם (לפני) ומה אחר כך (אחרי)? כתוב סיום לסיפור עמ' 48 ו-152).
 3. שאלות ותשובות (לקרוא ולהבין סיפור קצר. שואלים ועונים, שאלה פתוחה ושאלת הבנה, התאמת שאלות לתשובות ולהפך עמ' 4).
 4. מסיימים סיפורים (בחירת סיום מתאים ממאגר משפטים עמ' 165).
 5. סיבה ותוצאה (לאחר התבוננות בתמונה ולאחר קריאת סיפור – הסקת מסקנות: מה קרה? מדוע? שאלות סיבה: מהי הסיבה ומהי התוצאה? עמ' 157).
 6. שחזור פרטים מהטקסט (העברה מזמן הווה לעבר, מגוף ראשון לשני עמ' 119).
- ו. כתיבה עצמית (פיתוח הבעה בכתב)
1. המשפט המתאים (כתיבת משפט מתאים לתמונה, לציור וכד' עמ' 84).
 2. סיפורים והמשכם (פיתוח הדמיון: סיום אחר לסיפור. ראו בדיסק).
 3. שואלים שאלות (חיבור שאלות לקטע נתון על ידי התלמיד. ראו בדיסק).
 4. חבר סיפור (עבודה במחברת).
 5. ציור על פי סיפור (עבודה במחברת).

בנוסף על העבודות בחוברות תמצא המורה דפי עבודה נוספים בדיסק.

3. מוכנות לקראת קריאה בחוברות

כדי להכין את התלמידים לקריאה בחוברות נבדוק בשבוע הראשון ללמידה בכיתה א' את יכולות התלמידים לפי השלבים הבאים:

1. שם עצם פרטי
זיהוי צליל פותח של שם התלמיד. על התלמיד לזהות את הצליל הפותח של שמו. נציג תמונות של בן (רם) ושל בת (חנה). זיהוי צלילים פותחים של שמות התלמידות והתלמידים בכיתה.
שם עצם מוחשי (זיהוי עצמים)
2. הצגת עצמים מוחשיים ולאחר מכן הצגתם בתמונות. על התלמידים להבחין בין העצמים השונים ולהבין שלכל עצם יש שם (שיום העצם). רצוי להציג את העצמים שבחוברות, לפי סדר הופעתם בנושאים המרכזים (הכוונה לציורים המשולבים בצלילים הניצבים בראש הטקסט). נתחיל בעצמים שבכיתה חלון, ריצפה, תיקרה ולאחר מכן תמונות של רעשן, נעל, הר, בית.
פתוח הבחנה חזותית (מדרש תמונה)
3. לבדוק את יכולת התלמידים להבחין בפרטים בתמונה, לאתר ולתאר אותם באופן מילולי.
4. הכרת הצורות (הכתב המרובע)
על התלמידים לזהות צורות הנדסיות ולדעת לסרטט אותן בגדלים שונים (גדול־קטן, ארוך־קצר). הבדיקה תיערך לפי הסדר כדלקמן: קו שוכב (מאוזן) קו עומד (מאונך), עיגול, ריבוע, קו אלכסוני ומשולש. על התלמיד להכיר: מושגי מרחב (למעלה/למטה, מעל/מתחת, לפני/מאחורי, ראשון־אחרון וכו'). להבחין בין דמות ורקע, לזהות כמות, רצף, כיוון וסדר (מיקום האות במילה).
5. זיהוי צבעים
על התלמידים להבחין בין הצבעים שחור, אדום, כחול, ירוק, חום (צבע התנועות). ולהבחין בין דמות ורקע (הבחנה בין האזור לבין האות).
6. פיתוח מיומנות מוטורית
לפני חלוקת החוברות יש לבדוק אם התלמידים רכשו מיומנות מוטורית בגן. האם התלמיד אוזו נכון בעיפרון (אחיזת חצובה), בצבע ובמספריים. מסוגל לגזור, להדביק, לסרטט קו יציב ולכתוב אותיות בשורה (נוגע בקו העליון של השורה ובקו התחתון שלה). תלמידים שעדיין לא רכשו את המיומנויות לעיל יש להמשיך ולהתאמן איתם לפי הכתוב במוכנות לכתובה.
7. הכרת האותיות וצלילים פותחים (מודעות פונולוגית)
משלב זה מתחיל תהליך הקניית הקריאה. האות הראשונה היא ח'. יש להסביר לתלמידים כיצד האות ח' נוצרה, כיצד צורתה נגזרה מהריבוע וכיצד היא נהפכת לצליל פתוח. צורת ה'ח' היא ריבוע שאינו שלם ויקרא "אות". כאשר הקו המאוזן (השוכב) יופיע מתחת לאות, האות תהפך לצליל פתוח (צירוף של עיצור + תנועה). עתה אפשר להגות אותו (לשיר). התלמיד ישאל ח של מה? יענה: ח של חלון. נציג תמונת חלון ואת הצליל ח מהחוברת. נסביר מה מייצג האזור ב־ח. באופן זה נתייחס גם לצלילים האחרים ח של רעשן, נ של נעל, ח של הר. הצמדת הצלילים ב"בית הצלילים". בשלב זה אין מלמדים את היגוי העיצורים (ראו ניתוח מרכיבי המילה). דפי עבודה לפיתוח מודעות פונולוגית תמצא המורה בדיסק.

8. כתיבת האותיות (הצלילים)

חלוקת מחברות: אימוני כתיבה של הצלילים ת, ר, ה, נ ומם סופית (ם) במחברת (ראה מוכנות לכתיבה).

9. כתיבת מילים

נתחיל עם כתיבת השמות "חנה" ו"רם" במחברת. התלמידים יכתבו בראש העמוד "חנה", יציירו ויצבעו אותה. בעמוד אחר יכתבו "רם". יציירו וייצבעו אותו. התלמידים יביאו מביתם תמונות של בנים ובנות, יגזרו וידביקו אותן במחברת במקום המתאים.

10. חלוקת החוברות

כאשר התלמידים מזהים את ארבעת הצלילים ת, ר, ה, נ ויודעים לכתוב אותם, נחלק להם את החוברות ונתחיל לעבוד בהן. נתחיל בשער "בבית" הפותח את הנושא הלימודי. נפתח שיחה על הבית, נעודד הבעה בעל פה. לאחר מכן תציג המורה את הצליל ת מ"בית הצלילים" והתלמידים יצביעו עליו בחוברת. נמשיך ללמד כפי שמוסבר ב"אופן העבודה" במדריך.

המוכנות לקריאה מיועדת לשתי אוכלוסיות תלמידים לחינוך המיוחד ולחינוך הרגיל. תלמיד בחינוך המיוחד שלא יעבור את שלבי הפעילויות שהצעת, יתקשה לרכוש את הקריאה על פי שיטה זו. היות ואנו מעוניינים בהצלחתו עליו להכיר את הדרישות והחומרים העומדים בבסיס השיטה לפני שיקבל את החוברת.

לתלמידי החינוך המיוחד נדרש עיסוק מקדים. הם למשל, אינם יכולים לפתח מיומנויות הקשורות למוטוריקה של כתיבת האותיות תוך כדי עיסוק בקריאה. יש להקדיש למיומנות הכתיבה זמן נפרד. ראו ספרי "כל אחד יכול ללמוד" על שיטת הכתיבה "הקו והעיגול".

הם נדרשים לזהות צבעים (צבעי התנועות), להכיר את העצמים המיצגים את הצלילים, להבחין בפרטים בתמונה, להבחין בין דמות ורקע, להיות רגישים למבנה הפונולוגי של המילה, לצייר צורות הנדסיות (מהן נגזרו האותיות) וכו'.

לעומתם, תלמידי החינוך הרגיל המגיעים אל בית הספר מהגן עם ידע בתחומים שציינתי, אינם זקוקים לעיסוק מקדים. אולם, מאחר שהמורה אינה מכירה את יכולות תלמידיה החדשים וחשוב לאתר תלמיד שמתקשה כבר בשבוע הראשון, אני מציעה לבדוק את הסעיפים מ' עד 6.

ניתן לבדוק זאת בעבודה אחת בלבד. למשל, כתיבת שם התלמיד ועיטור השם (שם עצם פרטי). התלמיד כותב את שמו בעיפרון על גיליון ציור, כותב בכתב מרובע (המורה בודקת אחיזת עיפרון וכיוון האותיות), התלמיד עובר על הקווים בטוש צבעוני (המורה בודקת תיאום עין יד – האם הצליח לעבור על הקווים ולא זו לצדדים). התלמיד מדביק על האותיות דבקיות צבעוניות ברצף. עליו להדביקם למשל, שתיים כחולות ואחת צהובה וחוזר חלילה (המורה בודקת אחיזת אצבע ואגודל ותפיסה חזותית). בסיום העבודה המורה מבקשת מהתלמיד ששמו מתחיל ב"ת" להציג את עבודתו לאחרים (בדיקת מודעות פונולוגית) ולהציג את עצמו. הוא מתבקש לומר כמה מילים על עצמו (בדיקת יכולת הבעה בע"פ ואוצר מילים), והוא גם מתבקש לתת שם של עצם (חפץ, דבר) הנמצא בכיתה או מחוץ לכיתה שמתחיל בצליל הפותח של שמו (הכרת צלילים פותחים). מומלץ לתת שתי עבודות נוספות, כדי שהמעבר מהגן לבית הספר יהיה יותר קל וכיפי. לאחר עבודה זו, אתרנו את התלמידים הזקוקים לעזרה. להם נקדיש שעות נוספות, פרטניות. אפשר עתה, לעבור לשלב 7 הכרת האותיות ופיתוח מודעות פונולוגית.

4. מוכנות לכתיבה

כדי למנוע ליקויי כתיבה על המורה לוודא שהתלמידים הגיעו מהגן מוכנים לקראת קריאה וכתיבה. לצורך זה נתייחס לכמה מרכיבים שהכתיבה תלויה בהם:

א. שליטה וזריזות בתנועות העדינות של כף היד והאצבעות נחוצות לתלמיד כדי שכתב ידו יהיה ברור ואופן החזקת העיפרון תהיה נכונה (החזקת חצובה).

ב. תפיסת צורות הרכבן ומהותן הקבועה.

לימוד כתיבת אותיות האלף-בית בדפוס ובכתב באמצעותן של הצורות ההנדסיות. למשל תבניתה של האות ח' דומה לריבוע (והריבוע הוא צורת החלון), האות ס' דומה לעיגול, מ' דומה למשולש וכו'. המרכיב המרכזי בצורה או באות הוא הקו. ליקוי בתפיסת הקווים יפגע בכושרו של התלמיד לכתוב נכון.

ג. הכרת הכיוון בכתיבת האות. הכרת הרצף, הארגון והסדר בכתיבת המילה. ליקוי בתפיסת הכיוון בסרטוט הקו והאות יעכב את מהירות ובהירות הכתיבה.

הוראת אותיות הדפוס (הכתב המרובע) ובהמשך הוראת אותיות הכתב (הכתב המעוגל) יתבצעו על פי הסדר הבא:

א. מוטוריקה עדינה

תרגולים לפיתוח ולאבחון קשיים במוטוריקה עדינה ובשליטה הגרפּו־מוטורית:

1. הדבקות – לדוגמה, הדבקות דבקיות צבעוניות על קווים, על אותיות של שם התלמיד או כמסגרת לציור. קריעת נייר – נשתמש בקרעים להדבקה על הקווים.

2. ציור וצביעה – אחיזה נכונה של הצבע והעיפרון. הקפדה על תנוחת יד נכונה בשעת הצביעה. צביעה בחוברות צביעה (משטחים מוגבלים) וצביעה בטכניקות שונות כמו: מיחוי צבע, חתימות, צביעות אצבעות.

ציור – עקיבה בטוש צבעוני על קווי המתאר של ציור שציור בעיפרון, צביעת משטחים תחומים בצבע ותרגילי מבוך: ניתוב באצבע על קווים ישרים ועל מעגלים, עקיבה בעיפרון ולבסוף בטוש צבעוני.

3. גזירה – גזירה של תמונות מיתוך שבועונים בהתאם לנושא הנלמד והדבקתן על כרזה כיתתית או במחברת, השלמת פרצוף חצוי של תמונה גזורה בעיפרון ובצבע או השלמת חלק אחר.

ב. רישום קווים וצורות

1. הקו האופקי/המאוזן ("קו שוכב")

ציור קו "שוכב" מצד שמאל לצד ימין. תחילה אימון חופשי של קווים קצרים על נייר חלק (או על הלוח) אחר כך במחברת על השורה. המורה תצייר קו לדוגמה בצדה השמאלי של השורה. התלמיד יצא מצדה הימני של השורה מתקדם אל הקו של המורה, קו אחר קו.

2. הקו האנכי ("קו עומד")

ציור "קו עומד" מלמעלה למטה. תחילה אימון חופשי על נייר חלק אחר כך במחברת, בתוך השורה. יש להרגיל את התלמידים שכל קו עומד יגע בקו העליון ובקו התחתון של השורה. התלמיד מתחיל תמיד משולי המחברת מצדה הימני של השורה. הקו לדוגמה נמצא בצדה השמאלי של השורה.

3. שילוב בין קו "עומד" וקו "שוכב"

העתקת דגם - ציור ברצף של קווים | - | - | .

בשלב זה תלמידים לומדים כמה מושגים החשובים לכתיבה נכונה: רצף, סדר, כמות, השארת מרחק ומושגי מרחב: ראשון, שני, בין, לפני, אחרי וכדומה (הכנה לכתיבת מילה).

4. העיגול והקו המעוגל

ציור קווים מעוגלים מצד שמאל לצד ימין וההיפך (הכנה לכתב המעוגל).

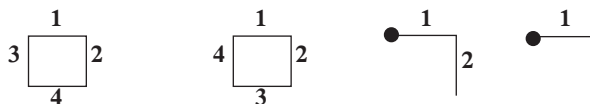
5. שילוב בין קווים ועיגולים

העתקת דגמים; ציור רצף על פי כיוון וסדר קבוע. כל ציור של דגם יתחיל מצד ימין והדוגמה מצד שמאל.

6. הריבוע

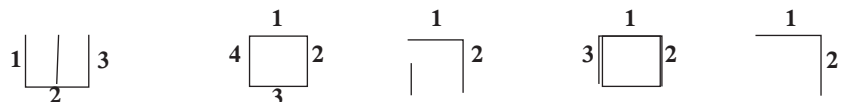
סדר רישום הקווים:

נתחיל את הרישום בסרטוט "שוכב" משמאל לימין.

7. כתיבת אותיות

כתיבת האותיות הנגזרות מהריבוע. אימוני כתיבה במחברת. בכל שורה אות אחרת לפי סדר זה: ר', ח', ם, ה', י', ו', ן, ק', נ', ת', כ', פ', ד', ב', ס', ע', ש'.

8. כתיבת צלילים

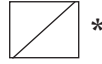
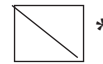
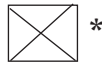
כתיבת הצלילים ת, ר, נ, ה לפני התחלת הקריאה בחוברת "הצלחתי לקרוא". מכאן והילך כתיבת הצלילים תלווה את התקדמות התלמידים בלימוד הקריאה. למשל, אפשר ללמד את הצליל ן ובד בבד לעסוק בלימוד כתיבת הצליל.

9. כתיבת מילים

נתחיל בכתיבת מילים המורכבות מאותיות שנגזרו מהריבוע: חנה, רם, נחה, בנה...

10. קווים אלכסוניים

תרגול: מתיחת קווים אלכסוניים בתוך ריבועים. ציור הקווים יעשה משני הכיוונים: אחד מצד שמאל כלפי למטה וימינה והשני מצד ימין כלפי למטה ושמאלה ולהפך.

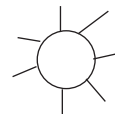
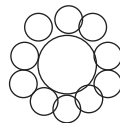
11. שילוב בין קווים וצורות העתקת דגמים

12. המשולש סדר השלבים:

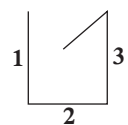
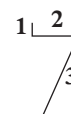
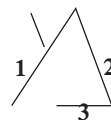
13. שילוב בין צורות

העתקת דגמים (להקפיד על התחלת העתקת הדגם מצד ימין)

14. כתיבת אותיות

כתיבת האותיות שנגזרות מהמשולש לפי סדר זה ג', ק', ל', ט', מ', צ', א':

15. כתיבת צלילים

כתיבת הצלילים ט, ג, ק, ל, והמשך הקריאה בחוברת "הצלחתי לקרוא".

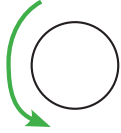

16. כתיבת מילים

כתיבת מילים המורכבות מהאותיות שנגזרו מהמשולש: שָׁטָה, גָּנָה, מָטָה ...

17. אותיות הכתב המעוגל

אני ממליצה להתחיל בלימוד אותיות הכתב רק לאחר שהתלמיד סיים להשתמש בשתי החוברות. בשלב

זה התלמיד למד לקרוא, רכש ביטחון בכתיבה, ידו מאומנת, אסטרטגיות הכתיבה הופנמו בצורה איתנה, התלמיד פנוי עתה לרכוש מיומנות חדשה. את הכתב המעוגל יקלוט בכמה שעורים בלבד. בשעת האימון המורה מכוונת את הכתיבה בקול: למשל, האות ו - קו עומד, האות י - קו עומד קצר, ן - קו עומד ארוך, ס - עיגול, ס - עיגול וקו עומד, האות כ - חצי עיגול. האות ח - מורכבת מ"כ ו"ו. האות ת - מורכבת מ"כ ו"נ, האות ק - מורכבת מ"כ ו"ן וכו'. במוכנות לכתיבת כתב מעוגל, נלמד לצייר עיגולים בשני כיוונים: תחילה משמאל לימין אחר כך מימין לשמאל. בלימוד הכתב המעוגל מתחילים באות י אחר כך ו. ראו סדר האותיות בטבלה.

	
(מחצית העיגול מימין לשמאל)	(מחצית העיגול משמאל לימין)
י	י
ו	ו
ן	ן
ס	ס
ת	ת
כ	כ
ס	ס
ע	ע
ו	ו
ח	ח
ט	ט
ז	ז
ו	ו
ה	ה
ד	ד
ג	ג
ב	ב
א	א
י	י
ו	ו
ח	ח
ט	ט
ז	ז
ו	ו
ה	ה
ד	ד
ג	ג
ב	ב
א	א
י	י
ו	ו
ח	ח
ט	ט
ז	ז
ו	ו
ה	ה
ד	ד
ג	ג
ב	ב
א	א

כרטיס ניווט לתלמיד

ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
ע	ח	כ	ו	ה	א	כ	כ	א
א	ט	ע	ס	נ	מ	ל	כ	י
3	פ	א	ו	נ	נ	פ	כ	י
ץ	ך	ן	ם	ך	ת	ש	ר	ק
ף	ף	ן	ס	ק	ת	e	כ	ק

5. אופן העבודה בחוברות

התלמידים יושבים ליד שולחן הפונה ללוח, עם משטח רחב להניח עליו בנוחות ספר לימוד, מחברת וקלמר. ישיבה עם פנים מופנות אל הלוח מהצד – אינה מומלצת, למעט בעבודה בקבוצות כאשר הלוח אינו משמש ככלי עבודה למורה (היא אינה כותבת שאלות על הלוח) והיא אינה מעבירה שיעור פרונטלי.

נכין את "בית הצלילים". לחלופין אפשר לתלות מעל הלוח תמונות מוגדלות של הצלילים. נזכיר שיש לוודא שהתלמידים מכירים את התמונות המשמשות כתומכי זיכרון לצלילים.

השיעור ללימוד הקריאה והכתיבה יתחלק לשלושה חלקים:

- א. חזרה על הנלמד.
- ב. הצגת חומר לימודי חדש.
- ג. עבודה במחברת ובדפי עבודה.

להלן מגוון פעילויות והסברים לביצוע כל שלב:

בחלקו הראשון של השיעור – חזרה על הנלמד

הצעות לפעילויות. תרגול בקריאה ובכתיבה:

א. זיהוי צלילים

ישיבה במליאה – התלמידים יושבים על שטיח או על כיסאות בקרבת "בית הצלילים".

חזרה על הנלמד באופנים שונים:

1. הבאת צליל – כל תלמיד בתורו מתבקש לקחת צליל "מבית הצלילים". התלמיד קורא בשם הצליל. לסימן מוסכם (צלצול פעמון, מחיאת כף, נגינה בתוף/בשליש) התלמידים מחליפים צלילים, ושוב כל תלמיד קורא בשם הצליל החדש שקבל וכך חוזר חלילה. לסיום, מחזירים את הצלילים למקום כשהמורה שואלת: "למי יש צליל...?".
2. מי מוסתר? – צלילים מונחים על שולחן בצדם ההפוך. כל תלמיד בתורו הופך צליל ואומר את שמו. הצליל נשאר גלוי. הופכים את הצלילים מחדש. כל תלמיד בתורו מוזמן לחזור על שמות הצלילים המוסתרים.
3. מה חסר? – שורת צלילים מוצמדים אל "בית הצלילים". מזמינים תלמיד, מבקשים ממנו לסובב את גבו ללוח. המורה מוציאה משורת הצלילים – צליל אחד. התלמיד מתבקש לגלות מה חסר. ניתן לכתוב את הצלילים על לוח הכיתה. אחר כך, למחוק צליל ולבקש מאחד התלמידים שקודם לכן עצם את עיניו, לנחש מהו הצליל החסר.
4. מה חדש? – המורה מוסיפה צליל ידוע או חדש לשורת הצלילים. התלמיד המוזמן מתבקש לגלות מהו הצליל הנוסף.
5. מי זוכר? – הצגת כרטיס של צליל במהירות והסתרתו. נשאל את התלמיד: מהו הצליל?

6. מהו השינוי? – נסדר בשורה שלושה או ארבעה צלילים ב"בית הצלילים". התלמיד יתבונן בהם היטב, אחר כך יסובב גבו ל"בית". המורה משנה את מיקום הצלילים או תסיר אותם מעל ה"בית". התלמיד מתבקש לסדר את הצלילים כפי שהיו קודם. תוך כדי הסידור, יקרא בקול את שמות הצלילים.
7. דומה ושונה – תרגול לשתי תנועות ויותר.
- נסדר שלושה או ארבעה צלילים מאותה תנועה. ביניהם נשלב צליל מתנועה אחרת. על התלמיד להבחין בצליל השונה. מדוע הוא שונה? נבקש הסבר. בצורה אחרת, מיון צלילים לפי צבע וניקוד שונה.
8. הבחנה ברצף – נסדר את הצלילים בשורה. המורה קוראת פעם אחת בשם כל הצלילים מלבד אחד. התלמיד מתבקש לקרוא בשם הצליל ששמו לא הוזכר. או המורה קוראת את שם הצליל הראשון לאחר מכן כל תלמיד בתורו ממשיך לקרוא את הצליל הבא אחריו.
9. התאמת צלילים – עיצורים זהים.
- נסדר את הצלילים בזוגות או בשלושות מאותם העיצורים (אותיות) אך תנועה שונה. למשל: ת, ת, ט / ט וכו'. המורה משבשת את סדר הזוגות למשל ת ט / ט ת. התלמיד מתבקש להבחין בשינוי ולסדר מחדש.
10. מי אני? – המורה תשאל: אני מתחיל ב־ת ויש עלי וילון, מי אני?
- התלמיד מציג את הצליל המתאים או את התמונה המתאימה (תרגיל לפיתוח מודעות פונולוגית).
11. לוטו של צלילים – המשחק מכיל כמה לוחות משובצים וכרטיסיות של צלילים להתאמה. במשבצת כתוב צליל, למשל:

ל	ט	ת
ש	ג	נ
כ	פ	ס

- תחילה נתאמן עם קמץ ופתח ואחר – כך נוסיף לוחות עם שתי תנועות ובהמשך עם השאר. המורה מכריזה על צליל מסוים. התלמיד שכסה ראשון את הלוח שלו הוא המנצח.
12. סולם עם צלילים – נעלה ונרד בסולם. בכל שלב בסולם כתוב צליל. בשעה שעולים או יורדים קוראים בשם הצליל.
13. סרט נע – כותבים צלילים על גבי רצועת בריסטול. הרצועה הכתובה מוכנסת לרצועה אחרת שבמרכזה חלון. כאשר מושכים ברצועה, מופיע צליל בחלון. על התלמיד לזהות את הצליל ולקרוא אותו בקול רם. אפשר לעבוד באופן דומה ע"י בניית דגם "בית הצלילים" – עם חלונות (כאשר פותחים את החלון אפשר לראות בתוכו צליל).

14. עזרי לימוד:

- 1) צלילים מאוירים באלבום תמונות – הצלילים מסודרים בזה אחר זה באלבום. לכל תנועה אלבום משלה, כולל אלבום נפרד גם לצלילים סוגרים. התלמידים מדפדפים באלבום ומעבירים אותו ביניהם תוך שהם קוראים את הצלילים בקול.
- 2) צלילים פותחים מאוירים – על דפי פוליו מודבקים צלילים פותחים לפי דירוג התנועות הנלמדות בהוראת הקריאה: תחילה קמץ פתח, אחר החיריק, אחריו סגול, חולם לבסוף שורוק וקבוץ. (ראו באתר רכס חוברת ראשונה). נשמור את הדפים בניילונים.
- 3) צלילים פותחים ברצף – הלוח מיועד לחזרה ולשינון. לאורך דף שכפול מודפסים צלילים שונים בחמישה טורים. בכל טור עיצור שונה מנוקד בתנועה וצבע זהים.

הצלילים מסודרים לרוחב ב־26 שורות:

ת ת ת חו חו

ך ך ך רו רו

- הקריאה בלוח מלווה בשפת סימנים ביד לזיהוי צלילי התנועות (ראו בדיסק).
בנוסף, נכין לוח המורכב מצירורים וממילים עבור הצלילים הסוגרים (ראו בדיסק).
- 4) מצא אותי – לכל תלמיד קטע מצולם ממקראה. המורה מבקשת להקיף בעיפרון צלילים בקמץ ובפתח. לאחר מכן, צליל עם חיריק יצבע באדום, סגול בכחול, חולם בירוק ושורוק בחום. בצורה זו ילמד לקרוא את כל הקטע.

ב. זיהוי מילים

1. הרכבת מילים – המורה בוחרת שלושה תלמידים. היא לוחשת באוזנו של כל תלמיד צליל או שם של אות (עיצור). כל תלמיד לוקח את הצליל או את האות המתאימים מ"בית הצלילים". עליהם להצמיד ביחד את הכרטיסים ב"בית הצלילים" ולהרכיב מילה או לכתוב את המילה על לוח הכיתה. מהי המילה?
2. מה חסר? – מרכיבים מילה משני צלילים נתונים וצליל אחד חסר. מהו הצליל החסר? מהי המילה?
3. סדר מחדש! – הצלילים במילה התפזרו, התלמיד יסדר אותם בסדר הנכון. מהי המילה?
4. מה המשותף ל... – בפעילות זו המורה אומרת מספר מילים המתחילות באותו צליל. היא מבקשת מהתלמידים למצוא מהו המשותף להן. ניתן לכתוב מילים על לוח הכיתה.
5. מה לא שייך? – על "בית הצלילים" או על לוח הכיתה נכתוב מילים המתחילות באותו צליל. ביניהן מילה המתחילה בצליל שונה. על התלמיד למצוא מה לא שייך, נשאל מדוע?
6. מי בקבוצה? (מיון) – נסדר בטורים מילים המתחילות באותו צליל, מילים המסתיימות באותו עיצור, מילים שבאמצען המילה צליל זהה או למשל, מילים המורכבות מאותם צלילים כמו חנה/ נחה, גל/ גלגל.
7. מצא אותי מהר! – על לוח הכיתה כתובות מילים. התלמיד עומד לפני הלוח, לקריאת המורה "אחת, שתיים, שלוש – פִּית" על התלמיד למצוא את המילה "פִּית" במהירות.
8. מה חסר? – על לוח הכיתה כתובות מילים. המורה מבקשת מהתלמידים לעצום עיניים. מוחקים בהסתר – מילה. מנחשים מה חסר.

9. משחקי מילים – נניח בתוך סלסלה (או בשקית אטומה) כרטיסיות מילים, התלמידים יושבים מסביב לסלסלה. כל תלמיד שולף כרטיס וקורא את הכתוב עליו. לסימן מוסכם, מחזירים את הכרטיסים לסל. תלמיד המוציא שוב את הכרטיס הקודם שלו יוצא מן המשחק.
10. הרכבת מילים חדשות – למשל, במילה "בנה" ניתן להחליף את האות ב' בצלילים אחרים ונקבל חנה, קנה, דנה או אפשר להחליף את ה־פ במילה "פרה" בצלילים אחרים ונקבל מילים חדשות: זרה, גרה, שרה וכד'.
11. צייר אותי! – המורה מבריקה מילה או כותבת על הלוח ומוחקת. התלמיד מצייר את העצם שהמילה יצגה. למשל: "גשם" יצייר גשם.

ג. הרכבת משפטים

1. הרכבת משפט קצר – עם כרטיסיות של מילים מוכרות. המורה בוחרת שלושה תלמידים. באזנו של כל תלמיד היא לוחשת מילה. הם בוחרים במילים המתאימות ומרכיבים את המשפט.
2. מה חסר? – השלמת משפטים במילים חסרות. כותבים משפט קצר על הלוח. מוחקים בהסתר – מילה. על התלמיד לנחש מה נמחק ולהשלים. או להוסיף מילת סיום משלו. למשל, "סבא קנה ספה". במקום "ספה" (המילה שנמחקה) ניתן להשלים ב־"חכה", "עגלה" וכו'.
3. המשפט התפזר – לסדר משפט המורכב ברצף לא נכון. או המורה מפזרת משפט שהורכב נכון והילד מרכיב מחדש.
4. מה שייך? – לשייך תמונה מתאימה למשפט.
5. קרא ועשה! – התלמיד מקבל משפט פעולה. עליו לבצע את הפעולה. באופן זה ילמד גם למלא הוראות.
6. מילה במקום תמונה – במשפט המורכב ממילים ותמונות, שניתן להצמידן ללוח המצופה, נחליף את התמונות במילים.

ד. דפי עבודה (ראו הצעות לתרגול בדפי עבודה בחוברת)

1. הבלון המעופף – על דף משוכפל מצוירים בלונים. לכל בלון חוט משלו. בכל בלון התלמיד כותב צליל פותח של שם העצם אותו המורה מציגה בתמונה. המורה תשאל: מה קיבלת? ידע, יכתוב בתוך הבלון. אפשרות שנייה – במקום צלילים נציג מילים.
2. השלמת מילים – השלמת מילים בצלילים חסרים. מתיחת קו למאגר צלילים ואחר העתקתם למילה.
3. מי שייך למי? – זיהוי התמונה המתאימה לצליל מוכר: למתוח קו ביניהם, מתחת לכל תמונה כתיבת הצליל הפותח של שם העצם. אפשרי גם מתיחת קו בין צלילים פותחים זהים ובין מילים שיש ביניהן משהו משותף..
4. השלמת מילים – נשלים מילה בצלילים חסרים כמה פעמים. למשל, פרה: _ רה _ פ _ ה _ פ _ ר _ _ _ ה וכו'.

5. השלמת משפטים – השלמת משפטים במילים חסרות
למשל: אבא בנה _____ / ספה, קנה.
6. הבה נצייר – התלמיד מצייר ציור על פי הכתוב במשפט. או להיפך, יכתוב משפט מתחת לציור שצייר או מתחת לתמונה שקיבל.
7. הבנת הנקרא – מציאת השוני בין המשפט והציור. לדוגמה, בציור מצויר תלמיד משקה פרח בעציץ, שעה שבמשפט כתוב "דנה משקה פרח בעציץ".
8. התאמת תמונות למילים – על הדף איורים של עצמים שונים. בראש הדף כתובה מילה. מה מתאים למילה? התלמיד מקיף בעיגול את התמונות המתאימות. למשל: מה מתאים למילה בית? על התלמיד לבחור בין תמונה של ספה ותמונה של פרה (במקום תמונות ניתן לתרגל עם מילים בלבד).
9. גזירה – הילד יבחר בשבועונים תמונות ששמותיהן מתחילים בצליל הנלמד. יגזור וידביק במחברתו. יכתוב ליד כל תמונה את הצליל המתאים או ידביק מתחת לצליל תמונה מתאימה.
10. העשרה – עיבוד דפי עבודה על פי רעיונות המצויים בספרי לימוד ובחברות עבודה.

ה. כתיבה במחברת

1. הכתבה – הכתבה של צלילים או של מילים (בהתאם להתקדמות התלמיד בקריאה). נחלק את הדף במחברת לשניים לאורכו, נכתוב מילה מתחת למילה.
2. העתקה מהלוח – נתחיל בהעתקת מילים בודדות. תחילה מילה אחת שאותה יצטרך התלמיד לצייר. למשל, יכתוב חנה ויצייר ילדה (נבדוק אחיזת עפרון ואופן הכתיבה). נוסיף עוד מילה וציור. לאחר מכן נשלים, למשל, מילים בצלילים חסרים. נרכיב משפט קצר והתלמיד ישלים מתוך הטקסט שבחברתו. לדוגמא: "דנה נחה ב _____". בהמשך נכתוב סיפור קצר המורכב מארבעה משפטים בלבד.
3. שאלה ותשובה – נתחיל לשאול שאלות כאשר יהיו לנו מספיק צלילים עמם אפשר יהיה להרכיב משפט עם מילת שאלה כמו מה? מי? כמה? (לאחר לימוד הצליל מ נשאל את השאלה מה? ולאחר לימוד הצליל מ נשאל את השאלה מי?). תחילה נכתוב על הלוח שאלה אחת, נמספר אותה. התלמיד יעתיק את השאלה למחברתו. מתחת לשאלה יכתוב את התשובה. אחר כך יעתיק שאלה שנייה ויכתוב את התשובה. אין להעמיס את הלוח בכתוב. נסתפק בשתיים, שלוש שאלות.
4. העתקה מהחוברת – על פי הכתוב בהוראות לתלמיד.
5. תרגיל השמש – יעשה לאחר שנלמדו כמה מילים מאותו צליל. למשל, במרכז הצליל נ, הילד מקיף אותו בעיגול ומצייר סביבו חמישה קרניים. ליד כל קרן יכתוב מילה המתחילה בצליל נ.
6. גזירה – גזירה של משפט בו המילים כתובות בסדר לא נכון. סידור המשפט והדבקתו במחברת בסדר הנכון או העתקתו בלבד. אפשרות נוספת, גזירת מילים להרכבת משפטים.

כללי:

כל משחקי הקריאה והכתיבה ששימשו ללימוד תנועת הקמץ והפתח יפים לתרגול עם התנועות האחרות. בשלב מתקדם נשלב באותם תרגילי קריאה מילים וצלילים מכל התנועות. השילוב יגוון ויעשיר את הפעילויות בקריאה ויעשה מעניין יותר. יתרום להגברת ההנעה (תמריץ) בעבודה. יש לזכור! התרגילים הם הצעות בלבד עליהם תוסיף המורה משלה. ניתן להיעזר במגוון הרעיונות המופיעים בחוברות. מתוך

הרשימה הארוכה של הפעילויות המורה, לפי שיקול דעתה, תבחר תרגיל בהתאם לשלב התקדמותם של תלמידיה בקריאה ובכתיבה.

חלקו השני של השיעור – הצגת חומר לימודי חדש – צליל או מילה

1. שיחה – שיחה מקדימה על תוכן הטקסט הנלמד והעשרת הידע הכללי של התלמידים יעשו במליאה. התלמידים מרוכזים סביב המורה. תוף כדי ניהול השיחה – הצגת הצליל הנלמד ושיוכו למילה החדשה. למשל, הצגת הצליל ס. נספר על רם שקנה סִיָּה. נציג צליל ס ונאמר בהדגשה סִי / רָה (נשווה ל־ס) "בבית הצלילים" נצמיד את ה־סִי ליד ה־ס.
2. ליד שולחנות העבודה – פתיחת החוברות, להקיף בעיגול את מספרי העמודים אותם נלמד, בעיגול. תחילה התייחסות לצליל. נקרא בקול ואחר עקיפתו בעיגול במילות הטקסט בעיגול בלבד. לאחר מכן השלבים הבאים:
 - א. קריאת הטקסט – תלמיד ראשון יקרא את כותרת הסיפור. שיחה על משמעות שם הקטע. תלמיד שני יקרא משפט ראשון. התלמידים האחרים יעקבו באצבע אחריו. לאחר שסיים לקרוא חובה לשאול שאלה על זיהוי פרטים בטקסט כדי לבדוק את הבנת הנקרא. למשל, על פי המשפט "רם בנה סירה", נשאל את התלמיד: מי בנה סירה? מה בנה רם?
רצוי לשאול אותו גם שאלת הבנה, שאלה שהתשובה עליה היא מעבר לפרטים הגלויים שבטקסט: למשל, מדוע בנה רם סירה? מדוע הסירה אינה שוקעת? וכו'. נמשיך בקריאת הטקסט, תלמיד אחר תלמיד, עד סיומו. מומלץ שתלמיד אחד יקרא ותלמיד אחר יענה על השאלה (כך כולם ערניים במהלך הקריאה). בשאלת שאלות בעל־פה ובהעתקת שאלות מהלוח יש להדגיש לתלמידים שמילות השאלה במשפט שאלה באות בתחילת המשפט.
 - ב. עבודה בחוברת – עבודה בדף העבודה הנלווה לטקסט. את ההוראות לתלמיד כשהן אינן מנוקדות הן מיועדות לקריאה על ידי המורות. ההוראות המנוקדות מיועדות לקריאה על ידי התלמידים. יש לוודא שהתלמידים מזהים את התמונות בדף. כאשר מופיעים צלילים נחזור עליהם בקריאה בקול.

חלקו השלישי של השיעור – עבודה במחברת

העתקת הטקסט למחברת ופעילויות העשרה נוספות.
התמודדות עם כתיבה עצמית תיעשה במחברת. רצוי שזה יעשה לאחר שהתלמידים רכשו את כל התנועות ויכולת הקריאה שלהם טובה. התלמידים יתנסו בכתיבת סיפור קצר בעזרת מחסן מילים או ממשפטים אותם כתבה המורה על הלוח. יחברו משפטים למילים, יתארו תמונות, יענו על שאלות חשיבה כגון, מה הייתם עושים אם.... או לאחר קריאת סיפור, לעלות העשרות לגבי הסיפור שקראו (למשל, מדוע החזיר דן את הגוזל לקן? עמ' 91).

כללי:

חשוב להקפיד על אחיזה נכונה של העיפרון (החזקת חצובה משולשת) ועל כיוון הכתיבה (עיצוב האות מלמעלה למטה). את המחברת לעברית נעטוף לכולם בצבע זהה. נדביק מעליה מדבקה עם שם התלמיד. נדאג למחברת יפה, עשירה בציורים, בצבע, בקישוטים ובתמונות. כאשר נלמדים כמה טקסטים תבחר המורה אחד מהם לשם העתקה למחברת. התלמיד יעתיק את מספר העמוד של הטקסט למחברתו. בשעת העתקה התלמיד מסמן את התנועה החדשה בצבע והוגה בקול את הצליל החדש. המורה תבחר בטקסט אחר עליו תשאל שאלות ואותן תכתוב על הלוח. אפשר לבקש מהתלמיד להעתיק משפט מהטקסט ולצייר אותו או לצייר ציור על פי תוכן הטקסט ולהתאים לו משפט. לאחר שהתלמיד העתיק את שם הקטע רצוי לקשט אותו. כאשר נלמד קמץ ופתח נסמן אותם בעיפרון ואת שאר התנועות נצבע בצבע לפי דירוג הניקוד. לאחר לימוד תנועה חדשה התנועה הקודמת תסומן בעיפרון.

מומלץ לקשט את שולי העמודים בציור וצבע. לכתוב במחברת על כל עמוד. בחוברות עובדים בעפרון בלבד! כך אפשר לתקן את השגיאות. אין בחוברות פעילויות של גזירה, צביעה והדבקה. שמירה על ניקיון החוברת תקנה לתלמידים הערכה לחוברות ולכתוב בהן.

תרגילי כתיבה, העתקת טקסט, צביעה, גזירה והדבקה יינתנו לתלמידים במחברת של עבודת כיתה. את המחברת נעטוף בנייר עטיפה.

במידה ונשאר זמן, תלמיד שסיים את המטלות, יעבוד בדפי עבודה נוספים, יקרא בספרונים, יצייר. יש לזכור, אין להשתמש בטקסטים מספרים אחרים ללימוד הקריאה, אלא רק לאחר סיום החוברת הראשונה, היות ורק בסיום החוברת הראשונה (נושא המטר) נלמדים כל צלילי העיצורים.

לתלמידים שרמת הישגיהם טובה המורה תכין בכיתה פינת קריאה עם דפי עבודה, ספרונים, חוברות עבודה וספרים הקשורים לנושאים הנלמדים בכיתה, כדי לאפשר לתלמידים המסוגלים לכך, לגשת לפינה זו ולעבוד.

בחלקו הראשון של השיעור, נשתף גם את התלמידים שרכשו את מיומנות הקריאה, מכוון שהשיחה תורמת לקבלת מידע על הנושא. בחלקו השני של השיעור הם יעבדו בפינת הקריאה.

לסיום, אני ממליצה להקפיד על שלוש שנות קריאה עם ניקוד ורק לאחר שהתלמיד יקרא קריאה מדויקת, אוטומטית ומשמעותית, תבוא השעה להתנתק מהניקוד. על המורה להקפיד לנקד גם בכתיבה על הלוח.

אני מקווה שחוברות אילו תעזורנה למורות בעבודתן היומיומית להקנות באמצעותן לתלמידים שליטה טובה באבני היסוד של הקריאה ולהביאם לידי קריאה משביעת רצון.

6. מפתח לעיבוד נושא מרכז

- א. גורם מזמן – עיבוד הנושאים בחוברות "הצלחתי לקרוא" לצורך לימוד הקריאה והכתיבה.
- ב. גורם מזמן מכוון – הנושא משמש אמצעי ללימוד הקריאה והקריאה אמצעי ללימוד הנושא.
- ג. ביבליוגרפיה למורה – בעיבוד הנושא תיעזר המורה בחומר עיוני ממקורות שונים: מרפ"ד, ספריה, ספרות מקצועית לגיל הרך ועוד.
- ד. משך העיסוק בנושא – קצב הלימוד ייקבע על פי הרמה והיכולת התפיסתית של התלמידים בכיתה.
- ה. מטרת הנושא:
 1. המטרה הלימודית – הקניית אבני היסוד של הקריאה, פיתוח לשון והבנת הנקרא, פיתוח הבעה בעל פה ובכתב.
 2. המטרה החינוכית –
 - א) הקניית ערכים ודפוסי התנהגות חברתיים המקובלים על החברה.
 - ב) פיתוח מיומנויות למידה כמו: משמעת וביקורת עצמית, סדר, ניקיון, התמדה, דיוק, קבלת הוראות, מילוי הוראות, לסיים משימה שהתחלנו בה, דחיית סיפוקים מידיים וכד'.
 - ג) פיתוח כשרים וביטוי עצמי: על הנושא להכיל פעילויות כגון כתיבה עצמית, גזירה, ציור, צביעה וכו'.
- ו. מבנה הנושא – מורכב מיחידות לימוד, כל יחידה מורכבת ממערכי שיעור.
- ז. מערך שיעור כולל:
 1. הסתכלות – כל חומר המחשה הניתן על ידי המורה להבהרת הנלמד: בית הצלילים, אלבומי תמונות, כרזות, תמונות וכד'.
 2. הבעה מופשטת – תהליך אסוציאטיבי. תרגילים לפיתוח הבעה בעל פה או בכתב. שיחה מסודרת ומאורגנת הבאה לאחר חוויה. שאלות ותשובות בין מורה לתלמיד. קריאה וכתבה של טקסט המבוסס על תוכן השיחה הלימודית. הטלת משימות בדפי עבודה מגוונים לטיפוח הכשרים שכליים: הבחנה, הכללה, השוואה, סיבתיות, אנלוגיה, היסק.
 3. הבעה מוחשית – תהליך עמלני. המחשת הנושא ע"י פעילות יצירתית: הדבקת תמונות, ציור וצביעה במחברת וכדומה.